

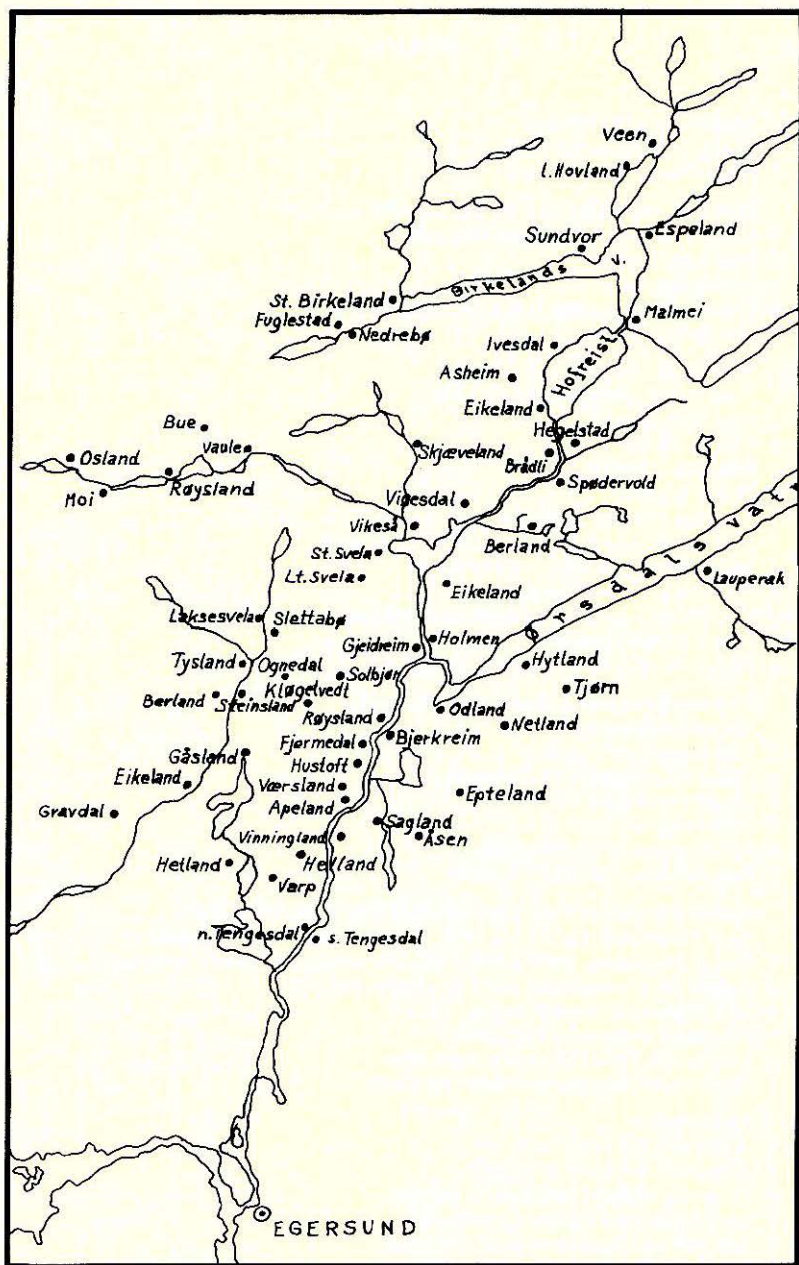
Paul Tengesdal

ERINDRING

En familieskildring
fra Bjerkreim
gjennom
årene 1850 til 1900

INNHold

	Side:
I Bjerkreim i 1820 årene	11
1 Dagliglivet omkring 1820	12
2 Ferdselsveiene	14
II Jens Pedersen Ognedal og Siri Larsdtr. Helland	20
1 Kråmkaren Jens Pedersen Ognedal	21
2 Jens som snekker	21
3 Jens møter Siri	23
4 Det skulle gå mange år før det ble giftemål	24
5 Siri flytter til Moi	28
III Jens og Siri på Moi i Bjerkreim	29
1 Jens og Siri i fullt arbeid på Moi	30
2 Jens som jeger	31
3 Vinterarbeid	33
4 Siri som skredder	34
5 Barna kommer	35
6 Jens var flink til så mangt	36
7 Jens kunne være luren om han kom på det	37
8 Jens Moi var en flittig kirkegjenger	38
9 Arbeidet i herredstyret	38
10 Det trengs kjerrer for de nye kjøreveiene	40
11 Jens som sadelmaker	41
12 Familien Jens Moi flytter til Tengesdal	42
IV Det nye barndomshjemmet på Tengesdal	44
1 Barndomshjemmet	45
2 Gravhaugene	49
3 Store forandringer på Tengesdal	50
4 Skoleforholdene	51
5 Frukthagen	52
6 Ferdselsveiene på Tengesdal	53
7 Familiehendelser 1875 – 1900	54
V Barndomsminner fra Tengesdal omkring århundreskiftet	57
1 Jens Tengesdal, fødd 14.5.1890, sine selvopplevelser og minner	59
2 Mikal Tengesdal, fødd 26.10.1893, sine selvopplevelser og minner	63
3 Kråmkarer, omstreifer, fant og andre „pakk”	69
4 Kråmkarer og skreppemenn	70
5 To ekstra opplevelser på en natt	71
6 Lensmann Tollef Gjedrem og tyven	72
7 Atter en lensmanns-transport på Tengesdal	73
VI Slektstavlen	75
1 Ættetavle for Jens Pedersen	76
2 Ættetavle for Siri Lardsdatter	77
3 Peder og Malena sine etterkommere	79
4 Lars og Berte sine etterkommere	89
5 Abigael og Ole sine etterkommere	95
6 Jørgen og Sophie sine etterkommere	99
7 Seline og Olav sine etterkommere	103
8 Jørgine og Severin sine etterkommere	107

FORORD

Denne familieskildringen er på mange vis en beretning om hvordan det var å bo i Bjerkreim i det forrige århundret.

Skildringen forteller om dagligliv og livsforhold og tar med de spesielle hendelser som inntraff for nettopp denne familien. Skildringen starter ved stamfedrene Jens Pedersen og Siri Larsdtr., fødd i Bjerkreim i henholdsvis året 1814 og 1832, og avsluttes omkring året 1900.

Det største kildematerialet som jeg har fått overlevert er samlet og nedtegnet av min farbror Mikal Tengesdal. De fleste historiene han beretter om kjente jeg igjen – slik min far også har fortalt dem. Derfor har jeg tatt dem med så godt som i den samme ordlyden.

Alle de skildringer og fortellinger jeg er kommet over ønsker jeg skal være så historisk korrekt gjenfortalt som mulig. Til dette arbeidet har jeg nyttet skifteprotokoller, folketellingslister, matrikler, kirkebøker osv. Ellers har det vært stor hjelp for skildring av dagligliv å nytte Sem Austrumdal's bok „Bjerkreim”, og Jørgen Skjæveland's bok „Gamalt fra Bjerkreim”.

Jeg håper å ha fått frem et sannferdig bilde selv om de muntlig overleverte fortellingene neppe alltid gjengis helt bokstavrett.

En beste takk til alle som har vært med å samle etterkommere av Jens og Siri til slektstavlen. Særlig takk til Perry Ingvar Tengesdal for hans bi-stand med opplysninger om alle etterkommere i USA og Canada.

Skulle det mot formodning finnes feil eller mangler i slektstavlen, håper jeg likevel på forståelse på grunn av arbeidets omfang.

Oremo den 25. juni 1985

Paul Tengesdal

Jens Pedersen
Moi (f. Ognedal)

*Jens Pedersen
Moi.*

Druidry
at

Quinn Rogers has
given of his time today
to go all day with his
wife and with
his four children
and his wife
to the...

Rev. Laidlaw

Holland 1854
M

Det finnes ingen bilde av Siri (hun døde i 1878), men det oppbevares i dag disse poetiske ord som hun skrev i sin Bibel:

Erindring
at
Denne Bog er mig
give af min Fader
og alt såe til hørd
mig med rette
hvor for ingen
mod mig tør
trætte

Siri Larsdatter
Helland 1856

DAGLIGLIVET OMKRING 1820

Jens Pedersen Ognedal vokste opp blandt 7 søsken, han var nr. 5 i rekken. Tidlig lærte han seg å hjelpe til, anten det gjaldt småsaker for mor eller far, eller når han ble større hjelpe til med gårdsarbeidet.

I den tiden, i 1820 årene, var mange ting så forskjellig fra hva det er i dag, i 1985. La oss se litt nærmere på dagliglivet og gårdsarbeidet i den tiden.

Gården på Ognedal var hva vi vil kalle et middels bruk, når det gjaldt størrelse og jordvidden. Gården fødte da 1 hest, 10 - 12 storfe, 20 - 30 sauer og 8 - 10 geiter.

Inntekt på gårdsdriften kom fra salg av smør, huder og skinn og kjøtt av kyr og småfe. Kornet vart sådd på de samme åkrene år etter år. Åkerlandet var mye smålapper, lite av storåker

Potetene (jordeplene) var på den tiden kommet i vanlig bruk, men ble enda for det meste dyrket nærmest som hagevekst. De brukte gjerne å ha dem med seg som niste på kirkeveien, slik som det senere ble vanlig med egg.

Alt arbeid på gården måtte gjøres for hånd. Om våren skulle åkeren pløyes. Det ble nyttet plog av tre (ard) til å snu åkeren med. Etter plogfåra gikk folk med hånddrive av tre og jevnet åkerflaten og rensket bort ugresset. Til å få kornet ned i jorden ble nyttet horv av tre med tretinner i. All hevden etter husdyrene ble lagt på åkeren.

Kyrne ble foret med høy og vann, skral foring med liten avdrått om vinteren. Kyrne var alltid vårbære (kalvet om våren) for dermed å nytte ut sommerbeitet og få mer melk, smør og kjøtt.

Om sommeren måtte buskapen (boje og smalen) gjætes for bjørn, ulv (skrub), rev og jerv (bjønnserven).

På Ognedal flytte de til stølen (Ognedals-stølen) og lå der med buskapen om sommeren, samstundes som de slo høy (markaslått). Jens og søskene måtte da ut på „gjætlebakken” (gjæte dyrene), gikk om morgenen med nisteskreppe på ryggen og kom hjem til kvelds. De hadde alltid med

seg „luhodnæ”, et bukkehorn til å blåse i. Da ble villdyrene redde og for sin vei.

Høyet som ble slått, ble kjørt eller båret ihop og satt opp i høystakker (stekkt), og så ble det om vinteren kjørt hjem på sledaføre.

Når høsten kom var det tid for kornskurd. Kornet som ble nyttet var havre, bygg og rug. Kornet ble skåret med sigd og bundet opp på staur til turk.

Når kornet var kommet i hus, var det å trəske med tust (stokk til å slå ut kornet), og så ble kornet malt til folkemat på gårdskvernen.

Om vinteren var arbeidet så mangt. Kvinnfolkene arbeidet med spinning, veving og spøting når de ikke var opptatt med det daglige husarbeidet. Mannfolkene satt inne i stuen og skov (skar bork av tregreiner), slo lyng når det var snøbart, kjøpte torv og høy hjem til husene og så var det snikkerarbeid, vedhogst, smedarbeid og som oftest ble det tid også til jakt og fangst.

Jens syntest alltid det var så kjekt når det kom fremmede til gårds. Og så var det så spennende å høre på alt de kunne fortelle. Riktig spennende ble det når det fortaltes at stortyvne Gjest Bårdsen eller Ole Høiland hadde vært ute. Folk var blitt ganske skremt. Nå var jo Ognedal litt utenfor alfarvei, men likevel, man kunne aldri vite. Det var allerede flere i Bjerkreim som var blitt frastolet både penger og sølvsaker. Og da skal man aldri føle seg helt sikker. Begge disse stortyvne hadde flere vandringer gjennom Bjerkreim på den tiden.

Om vinterkveldene når det var blitt mørkt ute var hele familien samlet inne i stuen. Det var lite med lys, bare et svakt lysskjær fra kåla-lampen. Mor og far holdt alltid på med ett eller annet arbeid, og da var det gildt når de fortalte om sine opplevelser og annet de hadde hørt fortalt. Jens lyttet spent og lærte mye om den ukjendte verden utenfor Ognedalskretsen.

Da han ble større gutt ble han med til Bjerkreimskirken søndagene det var prek. Dette var alltid en stor opplevelse. De gikk for det meste til fots, bare de minste barna satt på hesteryggen. Og så likte far og mor best at de skulle ha god tid på seg, så de tok alltid i vei tidleg.

Det var alltid samlet mye folk ved kirken, de kom fra hele Bjerkreimsoknet, og mange hadde mye lenger vei å farte enn fra Ognedal. Far og mor traff kjendte, tok dem i hendene og hilste: „Goddag, å takk fø sist”.

Kirken var en gammel bygning, da nærpå 200 år. Det var en liten kirke. Innvendig var kirken åpen like opp til sutaket. Det var bare tårnet som var bordkledd utvendig, med breie eikebord, tilhogde med øks.

Det var stolrader med fint utskorne dører, og hver familie hadde sine faste plasser, mannfolkene på den ene siden, og kvinnfolkene på den andre siden. Og så var det nummer på hver stolrad. Denne familien hadde nr 4. i kirken.

Den første tiden frem til 1823 var den vidgjette Gerhard Henrich Reiner

prest. Han kom til Bjerkreim som prest i 1790. Han hadde slik grov og skarp stemme. Og så kom han med bannord, og det fra selveste prekestolen. Folk var blitt vant med ham når han „tuktet sine sognefolk” som han pleide å si. Jens ble likevel litt redd av og til – men det var godt når mor holdt i hånden.

Da Jens i 1820 – 30 årene gikk på skole ble den bare holdt som omgangskole. Fagkretsen var ikke stor. Det fordres kun lekselesing i Luthers lille Kathekismis og den nylig innførte Pontoppidans forklaring, „Sandhet til Gudfryktighet”. Foruten innenadlesing, hvor alle barn undervistes samtidig, fikk de flinkeste elever lese i „Bibelhistorie”. Dessuten undervistes de flinkeste guttene i skrijving og regning.

Jens likte godt skrijving, han tilegnet seg snart en stødig og fin håndskrift. Det var slett ikke alltid så lett å klare den gotiske håndskriften med alle dens krusseduller.

2

FERDSELSVEIENE

Den eldste veien gjennom Bjerkreim som en vet om skal være alt fra vikingtiden. Denne gikk fra Kartavoll om Bue, Svela, Berland, i båt over til Lauperak, videre om Gya og fremom Virak i Lund.

Så er det en annen gammel vei som gikk opp gjennom dalføret fra Bjerkreimskirken. Denne gikk rett forbi kirkegården på østsiden, over mona til Oreskaret, fremom Oremo, over Holmen og under Bakkane og frem til Hamona på Vikesdal, videre i lia ved Hegelstadbroen. Så gikk den inn Ivesdal-dalen til Storavannet, og i båt over til Sundvor.

Den gamle Postveien fra 1600-tallet gikk gjennom Bjerkreim. Den gikk opp skaret ved prestegården på Helleland, forbi Gåshus, Tveita, fremom Åsen til Bjerkreims-gården, hvor det var bro over Bjerkreimselven. Derfra forbi Gjedrem, over Svela-lien, og kom ned til Svela, gikk om Vikeså og opp om Hadland, Skjæveland, Fuglestad, Nordåsen, Kyllingstad, Bodlestad og videre til Stavanger.

En annen hovedferdselsåre som gikk gjennom Bjerkreim er den gamle Kongsveien. Denne kom hit fra Jæren over Heigrestad fjellet, gikk om Øksnabø og forbi Ege-gårdene. Over vadet ved Egevannet kom veien inne i Bjerkreim, og videre langs Tengesdalsmonane, over elven ved Færjo, opp Baubrekka på Søre - Tengesdal, fremom Eigestad og Bryningsland, og videre østetter.

Disse ferdsselsveiene kunne bare beferdes med ride- og kløvhester. De er ofte betegnet såkalt „holvei”, en smal renne, oppkastet og ryddet for

store stener. Fotgjengere hadde som regel oftest sin ferdselsvei etter en opptråkket sti langs siden av holveien. Veien kunne i regnværstider ofte være full av vann, og da var det lettest å gå på kanten.

Når folk i Bjerkreim skulle til Egersund, da var den korteste og mest brukte veien å gå fra Bjerkreimgården om Vinningland, Sørå - Tengesdal, over til Sleveland, og derfra til Egersund. De eneste faste steder å komme over elven var over broen på Bjerkreim og i båt ved Færjo på Tengesdal.

For den østre del av bygden, Ørsdalen og omkringliggende gårder, var hovedferdselen i båt langs det lange Ørsdalsvannet. Det gikk imidlertid ride - og kløvvei fra Ørsdalen, over Kalrasheien, Maudalsheien, Byrkjedal, gjennom Skredalien til Dirdal, og derfra i båt til Stavanger. Eller fra Ørsdalen, om Bjordal, over heien til Bjørnestad, og derfra videre til Tonstad.

Den første kjørbare vei i Bjerkreim ble bygget i 1820 - årene. Dette var den såkalte „Prestvei” og fulgte omtrent i samme retning som den gamle postveien fra Helleland til Bjerkreim, fra prestegården på Helleland, forbi Gåshus, Tveita, fremom Åsen, og til Bjerkreimskirken.

Et etterfølgende kart viser ride - og kløvveier som var i bruk i Bjerkreim i 1820 - årene. Enda, i 1985, finnes mange synbare merker etter disse ferdselsårene.

KRÅMKAREN

JENS PEDERSEN OGNEDAL

Når Jens var blitt voksen hadde han bestemt seg. Han ville sy seg en handelsskreppe. Han ville prøve seg med omgangshandel av tøystoffter - såkalt Kråmkar.

Handelen gikk bedre enn ventet og Jens syntes det hele sto bra til.

På en av de første handelsturene var han innom gårdene Versland, Helland og Varp. Da han kom til Lars Ådnesen og Ågot Olsdatter på Helland, hadde han allerede hatt en god handel og var i strålende humør. Han åpnet opp skreppa, skjemtet og lo, og viste frem de få tøystykkene som var igjen.

Barna syntes visst dette var en morsom fremmedkar og flokket seg om ham. Det var lille Anders, Siri, Torgjerd og Lise - Alette.

Jens var snar i snuen, og vips så hadde han største jenta Siri i fanget. Hun fikk en klem, og så datt det ut av ham disse ord: „Du æ visst ei gjille jenta, når du bli store ska du bli kånå mi”.

Så rart det enn kan gå til så var det nettopp dette som siden skulle skje.

Jens husket selv sine ord og bar denne hendelsen som et kjært minne gjennom resten av livet.

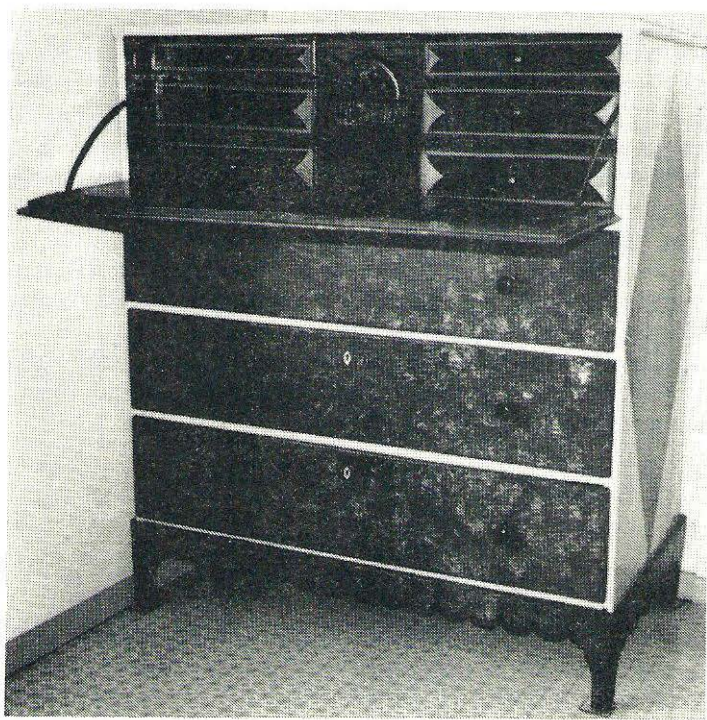
JENS SOM SNEKKER

Allerede få år etterat Jens Pedersen Ognedal var blitt konfirmert la han for dagen at han hadde uvanlig gode evner med sag og høvel. Var det ett eller annet som faren kom til å ha bruk for enten inni husene eller utenpå husene hvor det måtte brukes sag eller høvel, måtte alltid jens, etterat han var blitt voksen, komme på plass.

Til tross for at han ikke hadde vært i snekkerlære eller på sløydskole, laget han det ene møblemanget etter det andre som både foreldrene og søskene undret seg over at han fikk til - og så fint til.

Det fortelles, at før han hadde fylt sine 20 år hadde han laget sin egen høvelbenk. Flere av hans kamerater ville nesten ikke tro han hadde laget den helt alene. Så sindrig var den.

Året 1840 laget han det fineste og sindrigste skatoll som noen hadde sett - ikke bare i Ognedal skolekrets, men i hele nedre Bjerkreim - på den tiden. Han var da i sitt 26 år. For det første hadde han brukt ekstra fin og god material og dernest hadde han vært enestående omhyggelig med å lage det fint. Dette skapet var laget så sindrig, at ukjente ikke klarer å dirke opp anordningen til pengerommet. På innsiden av det tykke glasset der døren er til dette lille rom, står årstallet så å si like fint som det stod dagen han malte det i 1840. Dette skattollet står nå i 1985 i våningshuset til hans sønnesønns-sønn Perry Ingvar Tengesdal på Tengesdal.

Skatoll Jens laget i 1840

JENS MØTER SIRI

Jens hadde rede på at Siri Helland skulle konfirmeres når hun var 15 år gammel. Den dagen skulle Jens absolutt til Bjerkreim. Han fikk lånt hesten av faren. — De var nærmest ferdig med alt høstarbeid, så hesten hadde det ikke travelt.

Ungdommen hadde det med å stanse litt på Fjermedalskleiven, især etter konfirmasjonen, da kunne også konfirmantene få være med - om ikke annet enn å få se på de som danset. Det var nemlig slik at dette var en av de faste kvile- og stoppesteder på hjemvei fra kirken. Her lot de hestene få kvile seg, og selv tok de frem niste og forsynte seg. Det vanka også sterkere saker, jamvel både øl og dram. Karene prøvde styrken og vart så moda at de også torde skjemte med jentene. Og når det var en høgtidsprek, en smør- eller molteprek og tenerne og ungdommen fikk ha hest, ja da gjaldt det om for karene å få jenta si med seg på hesteryggen.

Segnet forteller, at Jens festet sin hest i et tre i skråningen ned mot Fjermedal. Siri som fulgte sin mor bad om lov å få stanse litt - for å se på ungdomsflokken som danset. Det fikk hun lov til på betingelse av at hun skulle ikke være lenge.

Moren hadde ikke anelse om at det lå noe bakom, da Siri hadde sagt at hun hadde lyst å se litt på når de danset. - Men Jens som hadde hørt på samtalen deres, ante noe annet. Det var ikke mer en såvidt moren var kommet forbi husene på Fjermedal, så kom Sari ruslende nedover mot hesten av Jens. Da spurte Jens Siri om hun alt skulle hjem. Siri rødmet litt, blygt, mens hun svarte: „Æg veid-kje”.

Kort etter sat Siri på hesteryggen - i ridesadlen. Jens som hadde lett for å snakke, hadde stundom vondt for å finne på noe han antok Siri også interesserte seg for. Komne til bakken opp til Versland, sa Jens at han mente det var best han tok veien om Versland og Kløgetvedt til Ognedal. Som sagt så gjort. Et stykke lengre oppi bakken snudde Jens seg for å se om han kunne se Siri igjen før hun kom til Rishodl-bakken. Jo da, der fikk man et glimt av henne - isamme stund som Siri så opp etter Jens. Han vinket - det samme gjorde også Siri.

Tre uker etter konfirmasjonen i Bjerkreim var det atter gudstjeneste der. Da møttes Jens og Siri for annen gang på Fjermedalkleiven. Denne søndagen møttes de ikke hovedsakelig for å se på når ungdommen danset og ellers holdt moro. De hadde begge rett og slett innerst inne lengtet å få tale nærmere med hverandre.

Denne gangen hadde Jens ikke med hesten. Han gikk bare på „apostlenes hester”, da følte han seg friere - idag. Planen var at han ville følge Siri på veien hjem, om ikke helt hjem, så like oppi Hellandsbakken, der hun kunne se hjem til husene deres.

Denne ettermiddagen var høstluften klar og fin. Kanskje heller litt kjølig når solen var gått ned. Jens forstod at Siri syntes det begyndte å kulde litt. Da de skulle skilles ga han henne en god klem - og kyss. Ingen av dem syntes de behøvde si til den annen hva de innerst følte - og forstod. De hadde begyndt virkelig å elske hverandre.

4

DET SKULLE GÅ MANGE ÅR FØR DET BLE GIFTEMÅL

Siri har allerede flere vintre holdt det med spinning, og tvinning, og spøting. - Karding hadde hun lært allerede samtidig med at hun begynte på omgangskolen.

Jens var på Tysland hvor en av hans slektninger hadde en stødig og grei ride- og kløvhest han skulle selge. Jens fikk kjøpt hesten for billigere pris enn hva noen andre skulle fått den for. Eierne visste at hesten ville få det bedre hos Jens enn hva den ville kunne få det hos andre.

Jens hadde allerede overtatt tyslandshesten, Tysta, som han selv kalte den. Sin første ridetur med Tysta var til Helland, hvor Jens ville vise forloveden og hennes foreldre og bror hesten sin. Da Siris foreldre, Lars og Ågot, fikk høre at det var Jens som hadde kjøpt seg hest, ble de „øvejedde”. Mens Jens var utenfor og talte med „svogeren” og viste han hesten, talte foreldrene med Siri. De kunne ikke legge skjul på at de var begeistret over den gløggheit og omtenkksomhet deres vordende svigersønn hadde lagt for dagen.

Alle var klar over, at Jens ville kunne slå seg igjenom og være istand til å tjene penger på andre ting - inntil den tid kom når han kunne kjøpe seg gård. Månen til „skreppekar” hadde ingen sett. Etterat han hadde fått hest å kløvje tøybørene med, gikk omsetningen av tøystykkene enda bedre enn før.

For hver rundtur på gårdene både i og utenom Bjerkreim, hadde Jens ikke lite nettoutbytte med seg hjem. Men Jens Ognedal ikke bare om-

satte vadmestoff og andre kvalitetsvarer. For hver ny tur han var ute, hadde han med seg nye og finere stoffer. Det hadde blitt til, at når naboen på en gård så at Jens med den store skreppen var kommet til gårds, møtte de andre opp og ville få se hva han hadde i skreppen denne gang. Som regel ble det handel med hver eneste familie som møtte frem.

Jens syntes han foruten å tjene penger med handelen rundt om på gårdene, hadde andre ting han også hadde fordel av å reise for. På hver eneste gård fikk han se ting han ikke hadde sett på andre steder. Mange for ham ukjendte ting som han mente han kunne ha fordel av å ta med seg i minnet, bar han med i hukommelsen for senere å sette dem ut i livet.

Det gikk ikke så lenge etter forlovelsen, så flyttet Jens til Moi. Nøyaktig flyttedato vites ikke, men det må være før eller senest i året 1847. Sikker er det at han fra denne tiden kalte seg Jens Moi. Det finnes nå i 1985 et tinnfat der han har inngravert sine initialer J P S M 1847 (Jens Peders Sønn Moi).

Den forrige eier Johannes Eilevsen Sundvor flyttet i dette året til Eikeland i Ogna.

Jens hadde ikke enda så mye penger at han kunne kjøpe gården, den måtte han i første tiden leige, og så ville han i tillegg fortsette som kråmkar. Det var så mange ting han kunne foreta seg når han liksom hadde fått seg sitt eget hjem.

Han tenkte først på å innrede seg sin egen snekkerverksted - det var så overmåtes gildt å arbeide med snekkeriarbeid. Og så kunne han få laget seg så mange nyttige ting som han ville ha bruk for siden når de skulle bli to i heimen. Jens tenkte meget på denne gården som kanskje kunne bli hans egen med tiden.

Etter to år på Moi fikk Jens rede på at eieren av denne gården ville selge. Han lovet Jens at han ikke skulle selge gården til andre før Jens hadde talt med sin forlovede. Jens ville at Siri skulle få et ord med i laget. Han ville ikke tvinge henne til å bo på en gård hvor hun mente hun ikke kom til å trives. Derfor hentet han Siri til Moi. Dette var første gang Siri var på Moi - en vakker høstdag i 1849.

Siri var fødd på en gård som lå høyt og fritt. Bare mot nord var de nærmeste fjell så nær og så høye at man ikke kunne se fjellvidden bakom. Mot øst, sør og vest var utsynet adskillig bedre.

Her på Moi lå eiendommen slik an at det allerbeste utsyn var mot øst - over vannet mellom Moi, Røysland og Vaule. Den veien var det forholdsvis fritt. Mot Osland og Mellomstrand var utsynet ikke fullt så fritt.

Siri så det med en gang hun kom til Moi - her ville hun komme til å trives. Det var derfor lett for Jens å bestemme seg, og han måtte gi eieren et svar før året var omme.

Da julehøytiden nærmet seg hadde allerede Jens planlagt en handels-tur. Det kunne passe å fare nedover mot Oгна og så kunne han besøke gårdeieren. Kanskje de da kunne komme overens om gårdshandelen, tenkte Jens.

Denne gang var det ekstra mange og fine tøyestykker i kløvbøren. Det var tungt for Tysta, og Jens syntes også det var noe tyngende - han gikk og tenkte på denne gårdshandelen, og om han klarte å skaffe tilveie alle de penger gårdeieren måtte forlange. Han visste gårdeieren selv hadde betalt 800 spesiedaler for 4 år siden, og det var rett meget penger.

Det passet seg slik at Jens ikke nådde frem til Johannes Eilevsen før på selveste julaften, og det var så å si i siste liten. I de dager var julehøytiden fra Todlagsmøs (23. desember) til 13. januar, tyvendedag jul, og det var slik at i disse 3 ukene måtte det ikke utføres annet arbeid enn det som var helt nødvendig.

Jul var fra gammelt av alltid en stor høytidsstund, slik også hos Johannes Eilevsen. Slik skikken var i hvert hus ble det alltid brygget øl til jul. Dette skulle først smakest på „juleapto”. Ellers var det så mangt som måtte unngjøres nettopp denne dagen.

Først tidlig om morgenen skulle julebaksten gå for seg, og det så tidlig at både baksten, kinning av smør, og klining av kling skulle være unngjort før de fikk morgensmat. Maten denne morgenen var kling med spekørret og saup. Til nons (middag) samme dag var det sidestek, stekt på glo, og til denne skulle det være en bolle med nytt øl.

Mellom non og kveldsmat, skulle alle i huset ta seg et laug (kroppsvask). Husbonden hadde først rett, deretter alle voksne mannfolk. Så var det husfruen og de voksne kvinnfolkene, tilsist barna. Når alle hadde lauga seg, skulle jentene vaske alle ytterklær i det varme vannet og henge dem til tørk.

Til kvelds åt de julegrøten. Denne var laget av hjemmegrødja havregryn kokt i melk og måtte være like så sikker til jul som øl.

Før de satte seg til bords og åt julegrøten, sang de en salme, og Johannes Eilevsen minnet om det som hadde hendt julenatten - han las juleevangeliet.

Denne dagen ble for Jens en høytidsdag helt utenom de vanlige. Foruten å delta i julehøytiden hadde han også kommet overens om gårdshandelen.

Da Jens reiste på heimvei dagen etter gikk han med raske og lette skritt. Nå var han egen gårdeier.

Han hadde imidlertid ingen planer om å ofre seg for gårdsarbeidet helt og fullt enda. Nå var han heller ikke gift, og da passet det seg best å heller fortsette med omgangshandelen.

På sine handelsturer rundt på gårdene fikk Jens se og oppleve adskillig mer en andre ungdommer. Med sin skarpe iakttagelsesevne var det lett for ham å se forskjellen på forholdene mellom gamle og yngre, mellom foreldre og barn i hver eneste familiehushan ble kjendt. Alt han syntes godt om ville han huske på. Det han syntes mindre godt om ville han også huske på - som en advarsel for seg selv.

Allerede i ung alder hadde han sett så meget av alt det vonde og triste som rusdrikk kunne føre med seg.

Første synbare resultat for egen del ble da han året 1855 skulle gifte seg: Dagen de bestemte at bryllupet skulle holdes, slo Jens utom, at han ønsket at de ikke skulle ha rusdrikk i bryllupet, som skikk og bruk var. Siri visste at det hadde aldri vært sterke drikker i noen av høytidene eller i noen av de „store dager” i hennes hjem, så hun kunne med en gang på forhånd love at de ikke skulle brygge til bryllupet hennes. Dette ble Jens svært glad over, for han visste godt at ingen av hans søsken hadde interesse av sterke drikker. Både Siri og Jens og foreldrene visste godt om hvorledes de fleste i Bjerkreim hadde det med hensyn til de sterke drikker, når de gjorde bryllup for døtrene deres, slik som skikken da var. Dette hørte liksom alltid med i de store høytidene.

Bryllupet ble fastsatt til 26 juni 1855. Jens var nå kommet i sitt 40 år og Siri i sitt 23 år.

Da de giftet seg var det en regel i nedre delen av Bjerkreim, at når lengden fra gården hvor bryllupet skulle stå ikke var mer enn 5 km. til kirken, da skulle bare bruden ri til kirken mens de andre i brudedefølget skulle gå. Av den gamle regel skulle bare Siri (bruden) ri alene.

Om bryllupet på Helland sommeren 1855 skal man ikke hefte seg svært meget. Bare enkelte trekk som er så å si helt nytt fra bryllup i den tiden skal tas med her: Bryllupet mellom Jens og Siri skilte seg ut fra alle tidlegere bryllup med at det varte bare 1 dag mot vanlig 3 dager, og at det ikke var brygget noe, og ikke heller en eneste av bryllupsgjestene som viste seg beruset. Ellers var det meget gøy og leven natten tilende.

Utpå morgenkvisten dro bryllupsgjestene fra Tysland og Ognedal hjem til sitt. Det samme gjorde gjestene fra Helland og Varp.

Når det gjalt bryllupsmaten, da var den av samme slags som i vanlige bryllup. Til middag var det gjøkalvkjøtt. Desertene var risengrynsgrot og sviskesuppe, alt de orket å få i seg. Til kaffeen på morgonsiden var det lefsekin med gome, bruretopp og andre fine kaker. Til drikke var det ren saft av hagebær og villbær.

I lange tider gikk det gjetord om dette bryllupet som alle gjestene hadde likt seg godt i, tross det ikke hadde vært en eneste en som hadde drukket berusende drikke. Denne slags måte å feire bryllup på i Bjerkreim kom snart til å dra flere etter seg.

Flere år senere, i 1870 – 1871 holdt den kjendte avholdsmannen Asbjørn Kloster flere avholdsforedrag i Bjerkreim. Dette skapte en sosial bevegelse med kamp mot rusdrikken. Det ble dannet avholdsforening, og blandt styremedlemmene som var av bygdens fremste og ledende menn, var Jens med.

5

SIRI FLYTTER TIL MOI

De nygifte ble værende to-tre dager hos Lars og Ågot. Begge kjente de godt til skikken fra gammel tid av, at brudgommen skulle stanse noen dager hos svigerforeldrene. Deretter skulle han forlate sin far og mor og bli som ektemann hos sin kone. - De to skulle jo være ett.

Fra Helland tok de veien om Versland. Det var best å gå når de hadde tunge bærer å bære. Og tunge bør hadde både Tysta og de to tobente. Komne til Ognedal stanset de hos Jens sine foreldre og søsken. Samtalen i barndomshjemmet gikk for det meste ut på den nye måten de hadde feirt bryllupet på Helland på. - Det hadde allerede blitt almindelig folkesnakk også i Ognedal-kretsen.

Nu følte både Siri og mannen seg godt uthvilt. De dro avsted videre fra Ognedal straks solen var komnt østenfor Kløgetvedt-fjellene. De regnet med å ha god tid over Tyslandsheien, og over høidedraget Moi-fjellet. En av brørne av Jens fulgte dem like til Moi. Han ville spare Siri for å dra på bør. Og hjertens glad var hun for det.

Allerede under denne turen til Moi ble Siri godvenn med Tysta. Det var vel beregnet av Siri. Hun visste godt fra før hvordan hun skulle forholde seg med husdyrene for å bli godvenn med dem.

De fikk alle en hjertelig velkomsthilsen da de kom til Moi. - Til deres egen gård. Siri og Jens hadde allerede i lengre tid tenkt seg inn i deres fremtidige liv på Moi. Det var spesielt en ting Siri ble ekstra glad for med det samme hun kom inn i huset som skulle bli deres eget og første hjem. Hun hadde i alle sine barndomsår og gjennom ungdomstiden vært vant med at alt hos dem var rent. Gulvet var trehvit, men rent. Vegger og tak var også trerene. Nå fant hun det samme også på deres nye plass. Stuene var renvasket, både tak, vegger og gulv. Overalt var det rent. Våningshuset var temmelig nytt. Timberet var av brede, tykke granstokker. Fjøs og lade og ved- og torvskur var adskillig eldre, men materialen var frisk og fin.

JENS OG SIRI I FULLT ARBEID PÅ MOI

Det var tidlig om våren 1855 at Jens og Siri tok fatt med arbeidet på gården på Moi. Jens hadde planlagt hvordan han mente de skulle ordne seg med vårarbeidet denne første våren. For det første skulle de ikke ha mer poteter enn det de måtte regne med ville gå med til eget bruk til de kom over til neste vår. Korn ville de ikke så noe av denne våren. Den lille gjødselen det var i fjøset ville ikke strekke langt. Planen var at de kunne ikke ha mer enn 3 kyr kommende vinter. Hjemmebøen var svært nedsluppen, og gresset på heien så heller ikke rart ut.

Jens var glad at det var meget skog på eiendommen, og at det var godt med torvskur i myren hans. Han kunne hugge all den brendsels han ønsket. Og torv kunne han skjære så meget han lystet.

Siri hadde både interesse av og syntes hun hadde godt av å hjelpe Jens med gårdsarbeidet. Dertil syntes hun at det gikk hurtigere når hun fikk være med ute.

Naboene på Moi syntes at den nye konen som var kommet til gården var både mannslig og ivrig. - De fikk snart forståelsen av at dette var mennesker som kunne sine ting på en gård.

Det var ikke kommet lenger enn halvveis på sommeren da Jens kunne regne ut, at med den fart slåtten hadde gått, ville de kunne fø minst 4 kyr, 10 - 12 sauer og hest kommende vinter. De fikk starte med den beregningen. Skulle det da bli for lite, var det lett å hjelpe til med skaving.

Tidlig på høsten tok Jens fatt på skogen. Han blinket ut de furutrær som han mente kunne passe til nyttematerial. Han tenkte da først og fremst på bord og småstokker til sleder og andre gårdsredskap. I bjerkeskogen hadde han allerede sett seg ut flere trær som ville passe godt til sleder, sledemeier og trillebår-sjæger. Desuten noen ekstra rettvoksne som kunne passe godt til treskoemner. Jens hadde allerede planlagt å hugge ned noen grantre og ekstra rette og fine furutre til oppsaging av tynnere og finere material til husmøbler for vinterarbeid. Denslags hadde han lært seg godt allerede hjemme som ungdom på Ognedal.

JENS SOM JÆGER

En fin vinterdag hvor sneen var den fineste sporsne Jens kunne ønske seg, sa Jens til Siri at han ville ta seg en tur på jakt. Det var sporsneen på Moi-fjellet som fristet - idag.

Jens spurte naboen om ikke han hadde lyst til å være med på Moi-fjellet idag. Til stor forundring for Jens fikk han høre at han aldri brukte å gå med børsen. Innerst inne var Jens bare glad for at naboen ikke kunne være med. Han likte best å gå alene når sporsneen lå så fint idag.

Jens hadde flere ganger før vært på Moi-fjellet på jakt. Men aldri før alene. Men heller aldri før på sin egen eiendom. Jens var spent på om han muligens kunne finne spor etter rev. Nu ville han først ta rett opp bakken og så skjære av over rinnene mot Laksesvele-fjellet, der var sikrest å finne spor etter rev.

Kommen opp på rinnen hvorfra han hadde god utsikt over Moigården oppdaget han at der på andre siden av Osland gikk det to menn med hver sitt gevær. Jens var spent på hvilken retning de ville ta. Jens fant snart ut at de tok nordover - i motsatt retning av der han selv hadde planlagt å gå.

Enda hadde ikke Jens oppdaget revespor. Harespor hadde han ikke regnet med å finne. Han var altfor kjendt med, at harepus ikke likte å ta seg ut på første nysneen.

Jens hadde vært ute nesten en time, uten å ha fått sett et spor. Heller ikke hadde han hørt skudd fra andre. Munnladningsbørsen Jens hadde, var en god kjenning av Jens. Han hadde hatt den i flere år og lagt minst en rev hver vinter.

Jens hadde funnet seg en fin utkiksplass mellom et par større steiner. Slik hadde han stått så mangen gang og sett etter revespor. Nu var det ikke bare solskinn, men det var fremdeles helt stille. Han snudde på seg slik at han hadde solen mot ryggen. I en skråbakke ble han var noen spor. Han syntes det lignet harespor, men kunne ikke bli helt enig med seg selv heller. Han våget seg nærmere og oppdaget da, at det var både hare og revespor samtidig. Med ett gikk det opp for ham. Reven hadde „jøsset” etter haren, så de kunne ikke være langt borte. Godt kjent som

som han var i terrenget just her, ante han at reven hadde nok fått tak i haren, og da skulle nok også han få tak i reven. Jens tok det med ro. Han hadde fortsatt solen i ryggen og dermed riktig godt utsyn etter sporene. Best det var ble han var reven ligge på en flat sten i passende avstand. I neste øyeblikk gikk skuddet og reven skvatt opp. Men bare for et litet „jøps”. Han hadde truffet og reven lå død. Jens tok det med knusende ro. - Han hadde munnladning og måtte la på nytt.

Ferdig med ladningen tok han og flådde reven mens den ennå var varm, da gikk skinnet lettere av - og da ble den lettere å bære på. Heller ikke behøvde han være redd for at den skulle jumpe fra han.

Før Jens dro videre ville han undersøke hvordan det var gått med haren som reven hadde jumpet etter. Jo da, det var gått nesten som Jens hadde anelse om. Reven hadde fått tak på haren idet den skulle smyge seg gjennom en liten åpning i en stenrøys. Etter sitt uventede, eller ventede måltid hadde den lagt seg i solskinnet for å hvile og dermed ble det hans bane.

Ungdommen både på Ognedal og Tysland har i mannsaldre hatt det på seg at de var flinke jægere, især på rev og hare.

Da Jens var på veien hjem igjen la det litt over matti (kl. 11). Men han hadde bare tatt med seg en halv syrekake med messmør på. Det var den beste mat på slike turer, syntes han. Så maten hadde han mer enn nok av for hele dagen, år han gikk med børsen.

I det Jens kom forbi første forhøyning i terrenget fikk han se et helt ferskt harespør. Den haren måtte sikkert blitt skremt av børseskuddet antok Jens.

Jens gjorde som han var vant med i slike tilfeller. Han gikk noen skritt tilbake i det han stadig holdt øynene vendt mot sporene. Kommen såpass tilbake at han ikke kunne se sporene, vente han halvt om og gikk rett mot en liten ur ikke mer enn et godt skudds lengde. Jens regnet med at haren hadde tatt sæte rett mot solen. Ganske riktig, haren satt i solskinnet. Den avstanden var i grunnen for lang. Men Jens hadde skutt harer før i samme avstand, så han bredte av og haren ble liggende, død.

Mens Jens holdt på å få haren oppi jaktvesken, ble han var en rev som kom luskende i en skråning et par hundre meter nærmere Moi. Jens sine jaktinstinkter tilsa ham å søke skjul hurtigst mulig. Reven hadde solen rett i mot så han visste av erfaring at det ikke var så om å gjøre å skjule seg som om det motsatte hadde vært tilfellet. Jens la nøye merke til hvordan reven fortsatte i skråningen. Reven stanset et øyeblikk og veiret, men fortsatte i samme retning iskrå i mot Jens. Kort etter veiret den på ny, men fortsatte litt mer mot en stenur som Jens visste var nu omkring 70 - 80 meter borte. Kanskje er det dit du vil, tenkte Jens, og husket på den gang for flere år tilbake da han skjød en rev i den uren. Etter at reven

var kommet avsyne sto Jens fremdeles stille og ventet. Kanskje reven hadde stanset i uren, kanskje ikke. I samme øyeblikk Jens begynte å gå i retning av der han husket denne uren var, skvatt han i. Reven kom så å si rett i nevene. Også han skvatt i og bråvendte. Terrenget just der var slik at ingen kunne se den andre. Jens ikke reven og reven ikke han. Men omlag 50 meter borte måtte de kunne se hinannen igjen. Jens oppdaget først reven i samme øyeblikk den stanset antakelig for å finne ut hvor skytteren kunne være. Men for sent, skuddet gikk i samme nu - og reven gikk ikke noe mer. Den hadde gått av seg for alltid. Jens ladde atter engang, man kunne jo aldri vite hva man kunne råke på, tenkte han. Denne reven flådde han ikke med det samme, men hengte den på jakt-skreppen.

Jens var straks kommet så langt at han kunne se husene hos naboen. Atter spratt det uventet opp en hare. Den gjorde ikke mange hopp før skuddet gikk. Med dette siste skudd hadde Jens 2 harer og 2 rever med seg hjem.

Denne jakt dagen ble den første og den siste Jens Moi fikk denne vinteren. Men den hadde vært god nok for å gi Jens Moi tilnavnet: „Storjægeren”. Like hurtig kom det ut i Moidistriktet om de to jægrene fra Osland som samme dagen Jens hadde fått to harer og to rever, hadde de to andre ikke fått en eneste hare, og ikke sett et eneste revespor.

3

VINTERARBEID

Tyslandsøyken Tysta ble allerede på denne første sneen en god hjelp for eieren. På en uke hadde Jens fått kjørt hjem alle trær han hadde hugget ned både i brändeskogen såvel som de finere trær i gran- og furuskogen.

Til stor forundring for alle i nabolaget hadde Jens en egen måte å få stokkene og de store trærne hjem på når det var frosset på marken og passende sne: Jens bant sammen tretoppene med vidjer og festet dem til en kort slede han kalte for dråg. Det var en av de mange ting han hadde sett og tatt med seg, i minnet, når han som kråmkar for gjennom skogsgårdene lenger oppe i øvre Bjerkreim. Jens hadde vært oppmerksom på denne kjøremåten allerede da han hugget trærne. Han samlet dem sammen på et passende sted hvor de ikke lå i veien for noen, men hvor de kunne kjøres rettest og lettest mulig i ett like til hjemmehusene. Alt måtte gjøres så praktisk som bare mulig.

Sneen ble liggende ikke bare en uke, men det så nærmest ut for at det ville bli en langvarig godværsperiode, og da ville det passe utmerket for Jens å få kjørt de fineste træstokkene til nærmeste sagplassen. Jens var særs heldig idet at han fikk alle stokkene sagt med en gang. Han fikk de sagde stokkene med seg hjem samme dagen.

Allerede flere år tidligere hadde Jens fått fullt rede på hvordan han skulle behandle de sagte stokkene og bordlendene slik at de ikke vred seg samtidig med at de tørret. En dag tok han fatt på den brannen han hadde tenkt skulle brukes til tresko. Og det ble fort et par tresko til hver av dem, Jens og Siri.

Allerede før Jens og Siri flyttet til Moi hadde han lovd henne at hun skulle få stører (væv) første vinteren de var på Moi. Dette hadde han planlagt og tatt sine forberedelser til før de selv var kommet til deres nye plass. Jens hadde forlengst ordnet det slik med naboen på Moi, at han skulle ha det på seg å skaffe material til stører slik at den lå ferdig på Moi før han selv og konen kom til gården. Materialen lå tør og god i laden til Jens da han kom. Endel snekkerverktøy hadde Jens hatt hjemme på Ognedal i årevis. Iblandt dette var det en høvelbenk som han selv hadde laget med egne hender. Forlengst var denne høvelbenk og alt annet snekkerverktøy kommet til Moi. Før vinteren 1855 – 56 var tilende stod størene og fullt ferdige til bruk. Siri selv hadde skaffet tilveie det garn hun behøvde til veven, vadmelveven som skulle være den første hun skulle veve i Moi. Da Siri var helt ferdig med denne veven tok Jens den på kløv til Ålgård.

4

SIRI SOM SKREDDER

Nu var det Siris tid å vise hva hun dugte til i huset. Først skulle mannen få dress. Den skulle hun sy helt alene og med alminnelig nål og tråd. Jens spikulerte på hvordan hun skulle klare det. Siri hadde alt utregnet og planlagt det hele.

En dag Siri visste at Jens var sterkt opptatt med sitt snekkerarbeid i fjøset, (han hadde nemlig innredet tre kubåser til snekkerverksted) fant hun frem en gammel bukse. Hun sprettet opp sømmene og la hver del for seg, inntil alle stykkene var oppsprettet. Før Siri ropte mannen til mattimat gjemte hun tøystykkene. Med det samme måltidet var unnagjort og hun var ferdig med oppvasken fant hun tøyet frem igjen. Deretter la hun buksedelene etter hverandre på vadmestoffet, således at det gikk minst mulig bort. Det viste godt på måten Siri arbeidet på, at hun hadde vært borti denslags før.

Tre fire dager senere kunne Siri forære sin mann en ny bukse. Jens visste godt fra før at han hadde en flink kone. Men at hun var så flink og så omtenkksom, det hadde han ikke innbilt seg. Nu spikulerte han på hvordan hun hadde klart dette og det uten at han hadde hatt den ringeste

anelse om at noe ekstra var foregått. Men hvordan i allverden hun nu ville klare trøyen kunne han ikke fatte. Hun hadde ikke enda fortalt fremgangsmåten.

Det kom til å ta noen dager lenger til trøyen lå ferdig. Buksen laget hun og fikk den godt passende uten at Jens måtte prøve den. Men trøyen antok hun at mannen måtte prøve, kanskje ikke bare en gang. Fremdeles fikk hun det lurt til slik at Jens ikke hadde fattet mistanken om at hun fortsatt var i full sysjau.

En dag stod Siri rådløs. Det kunne ikke sys mer før hun var helt viss om at trøyen passet godt. Siri syntes nemlig å forstå at mannen hadde lagt på seg endel siden de kom til Moi. Hun kunne igrunnen ikke forstå at det kunne være slik. Jens hadde jo arbeidet som en træl alle hverdagene. Og etpar av søndagene hadde han vært til preken i Bjerkreim-kirken. Og det var ikke „kattaspranget”.

Nu måtte trøyen prøves. Ufattelig nok syntes begge to at trøyen passet ham udmerket. Hun hadde bare tråklet til prøvingen. Men nu kunne hun sy for riktig.

Neste gang Jens skulle være fin mann brukte han den nye dressen. Dertil hadde han selv sydd seg nye lærstøvler - til kirkebruk.

5

BARNA KOMMER

I den senere tid hadde Siri og nabokonen talt med hverandre flere ganger, så de var blitt godt kjendt. Siri hadde også rett ut fortalt at hun ventet barn. Hun syntes ikke det kunne være fortidlig å fortelle henne det. Planen var jo, at hun ville like hun kunne love å være hos henne når tiden kom. Det lovde nabokonen så gjerne. En dag tok Siri frem tinen hvor barnetøyet lå gjemt og viste nabokonen. Alt hun skulle bruke lå der ubrukt og rent.

Hun formelig ventet dagen kunne komme nårsomhelst. Den 4. april 1856 kom den store dagen for Siri og Jens. Deres første barn var kommet til verden. Det var en forholdsvis stor jente - en breier som gårdkonene i Bjerkreim kalte jentene som ble født (guttene ble kalt slåttene). Nabokonen ble hos Siri begge de to første dagene og nettene, og gjorde alt husarbeidet for Siri. Jens ville helst de skulle få fatt i en voksen jentetjener. Men det ville Siri helst ikke. Hun skulle klare det selv hvis nabokonen hadde tid å være noen dager til hos henne. Og det hadde hun. Fra den tid ble disse to nabokonene enda bedre venner enn de hadde vært. Både Jens og Siri lovet å hjelpe dem igjen når så kunne passe engang. Jens tok helt automatisk alt arbeid med husdyrene.

Da det spurtest at Siri Moi hadde fått sin første datter, var det ikke mange dagene før alle konene i grannelaget kom i besøk med sengemat, som man kalte det i den tiden. Som regel var det enten risengrøt eller suppe. Eller var det sviskegrøt. Alt skulle jo gi ekstra styrke til barsengkonen. Fra nu av ble det ikke liten forandring i måten for det nye ekteparet i Moi å ta livet på.

Våren var kommet og Siri ville være med Jens ute og arbeide i vårvinen. Småjenten de hadde fått var særdeles rolig og stille. Når hun hadde fått sitt og var blitt renvasket lå hun i timevis uten å gi lyd fra seg. For Jens og Siri var det en heldig tid å få barnet. Våren var kommet og det lysnet litt etter litt for hver dag. Barnet skulle jo til dåpen - i kirken.

Barnet ble kalt etter farens mor: Marta, rett ut. Marta trivdes godt og var til gild adspredelse for foreldrene. Det gikk ikke fullt to år, da kom barn nummer to, en gutt. Denne gutten fikk navnet etter farfar: Peder. Fra nu gikk det med visse mellomrom av 2 til 3 år for hver gang det kom enten breiere eller slåttene til Jens Mois familie. Det ble videre Lars, Abigael, Jørgen, Seline og Jørgine, i alt 7 barn.

Året etter barn nummer 7 kom til verden fikk Siri føle at i hennes hjerte traff det et sverd. Deres førstefødte Marta døde straks etterat hun var blitt konfirmert. Marta hadde då gått barneskole i omkring 8 år. Hun hadde i alle disse år vært en livlig og grei jente. Hun hadde vært en flink elev, som hadde oppført seg meget fint i alle måter. I likhet med alle sine søsken som til den tiden hadde begynt i omgangskolen var hun flittig og lærenem.

Dette at deres eldste barn døde så ung gjorde et dypt inntrykk, ikke bare blandt hennes skole- og lesekamerater, men også blant slekt og venner ellers i Bjerkreim.

6

JENS VAR FLINK TIL SÅ MANGT

For hvert år som kom og gikk for familien Jens Moi var det ett eller annet som satte merker etter seg på særs måte. I selve gårdsdriften fant alltid Jens noe som vakte oppmerksomhet.

Jens hadde som regel sin ferdselsvei over Moi- og Tyslandsfjellene. Både for sin egens del og ikke minst for andres del satte han opp mindre eller større varder lengs hele veiruten. Mange av disse ble ståendee så lenge Jens var på Moi, i minst 20 år.

Jens som brukte å ha hesten oppå Moifjellet i de tider han ikke hadde bruk for den hjemme, fikk flere ganger meget bryderi med å måtte gå lange veier for å hente hesten tilbake når fremmede hadde låntatt den. Da fant han på råd. Han spikulerte ut en slags patentlås som ingen annen enn han selv kunne løse fra „heftet”. Denne festet han sammen fremben til hesten med, slik at hesten ikke kunne rides på. Dermed hadde han stengt adgangen for uvedkommende til å få bruke hesten.

Gjaldt det husmøbler var han mesteren - uten skole i slikt fag. Vuggen han laget til deres første barn, var både lettere å vugge og finere å se til enn noen annet i denne delen av Bjerkreim.

Et av de første år Jens var i Moi laget han ny seng. Denne ble en av de fineste himmelsengene som noen i denne tid hadde i Moi. (Denne seng hadde han med da han i 1875 flyttet til Tengesdal).

Det samme var tilfellet med en barneseng han laget da han hadde fått sitt annet barn. Også denne seng hadde han med til Tengesdal. Fasongen til denne barnesengen var utenom det vanlige. Sammenslått var den passende for to voksne å sitte på. Da var det både ryggstø og armlender. Ble sætet tatt bort kunne sengen uttrekkes til det dobbelt. Sætet kunne legges ned på sådan måte at det kunne tjene som bord til to barn når de satt i sengen.

Dette var noen av de ting Jens Moi lagte selv mens han var på Moi.

7

JENS KUNNE VÆRE LUREN OM HAN KOM PÅ DET

Slik var det iallfall da han hadde fått forståelsen av at familien snart kunne bli forøkt. - I all stillhet laget han en vugge som småen skulle ligge i. Han hadde kjenskap til at hun som skulle bli mor - om ikke så lenge, hadde vuggetøyet liggende ferdigt fra samme tiden hun hadde fått istand barnetøyet. Alt slikt hadde hun sørget for å få ferdigt i god tid før bryllupet skulle holdes - våren 1855.

Samme dagen småen var komt til verden kom også vuggen inn fra skjulet i laden. Denne vuggen var både fin og nett og dertil ekstra lett å vugge med. - Alle barna av Jens og Siri lå etter tur i samme vuggen. Ikke bare det, men elstesønnen Peder sine elleve barn kom også til å ligge i denne samme vuggen - på Tengesdal.

Stundom hendte det Jens Moi mistet sine stakkstenger. Det var meget vanskelig å finne igjen dem som var hans. Men Jens fant på råd, der også. - Han laget seg 10 spikrer som hadde en spesiell form. På hver av stakkestengene sine slo han inn en av disse spikrene, og det på sådan måte, at tyven ikke kunne oppdage dem.

Ettersom stengene kom bort, gikk han rundt og lette. Lette til han fant dem. - Han regnet snart ut hvem det var som hadde tatt stengene. Da likte Jens seg ekstra godt om han fant synderen, og det gjorde han som regel. - Da tok han og pekte rett på spikeren og sa til tyven: Har du sett den noen gang?

- De eldste i nabolaget kunne fortelle både disse og flere andre lignende påfunn av Jens Moi.

8

JENS MOI VAR EN FLITTIG KIRKEGJENGER

Det fortelles fra pålitelige kilder, at Jens Moi var en sær flittig kirkegjenger. Når det var prek på Bjerkreim og været ikke var altfor rusket, kunne man regne med å se Jens fare oppover bakkene fra deres hus på Moi. Enten alene, men stundom utenom ånnetidene med ridehest. I Moigrenden kan man høre eldre mennesker fortelle segner om Jens Moi og kirkereisene hans.

Både for sin egen del, og kanskje allermest for sine barns skyld, hadde Jens alene satt opp varder i passende avstand fra hinannen, spesielt om de skulle møte skodde eller styggevær, når de skulle over Moifjellet. Både Marta og Peder hadde fulgt faren flere ganger til kirken på Bjerkreim før de gikk for presten og ble konfirmert.

Selv husket Jens så mang en gang når han gikk eller red til kirken, hvordan han i sine unge dager var på gjætlebakken, især på Laksevelefjellet, men også i Ognedal - marken. Både på kirkevei og ellers kunne han fortelle om sine opplevelser som gjæter. Både slike opplevelser og især sine turer med børsen var ting og inntrykk han fortalte om høst og vinterkveldene når han tok seg tid å sitte med familien i stuen.

9

ARBEIDET I HERREDSTYRET

Jens Moi var med i Herredstyret i periodene 1856 - 1859 og 1866 - 1869. Det kan være av interesse å berette litt om de saker som opptok bygdens valgte menn i de dager.

Bjerkreim nye kirke ble oppført i året 1835. Allerede da var det en del misnøye med at Helleland og Bjerkreim hørte til samme prestegjeld, særlig idet at sogneprestens bopel lå i utkanten av prestegjeldet

(ved Helleland kirke) og Bjerkreim såvel i utstrekning som i folketal hadde betydelig større sogn og hadde større bruk for presten enn det mye mindre hovedsogn Helleland.

Bjerkreim var dessuten meget dårlig forsynt med veier og broer, slik at det var meget vanskelig å få presten i sykebesøk.

I herredstyre møte 9. mai 1857 ble forslag behandlet om å frskille den nordre og øvre del av Bjerkreim fra Helleland og tillegge den til Lye prestegjeld.

Herredstyret kunne ikke gå inn for bygging av en ny kirke, men beklaget at den nå 22 år gamle kirken på Bjerkreim ikke da ble oppført på Vikeså for å være midt i et fremtidig eget prestegjeld for Bjerkreim.

Den 18. september 1858 er de kirkelige forhold atter gjenstand for forhandlingen i herredstyret. Da besluttet det å søke om at Bjerkreim måtte bli et eget prestgjeld og at ny kirke måtte bli oppført som annekskirke til Bjerkreim kirke.

I årene som som fulgte var det oppe spørsmål om bygging av kirke på Malmei og i Ørsdalen, eller flytting av Bjerkreim kirke høyere opp i dalen, men mest gjaldt det å få Bjerkreim som eget prestegjeld.

Og slik sto denne saken da Jens gikk ut av herredstyret i 1869. Senere vet vi at det ikke skjedde noen endring av prestgjeldet, men at det ble bygget en anekskirke på Ivesdal i 1876.

Herredstyret behandlet også søknaden fra bygdens borgere om å få opprette og drive utvalg av rusdrikker.

Under byggingen av hovedveianlegget fra Bjerkreim til Helleland (Bjerkreim - Saglandsdalen - Krossmoen) i årene 1864 - 1866 utdeler herredstyret 7 øl og vinutskjenkingsrettigheter. I året 1866 forhøyes avgiftene til 50 og 100 spesiedaler for hver rett.

Like før Jens kom inn i herredstyret var skolevesenet inne i en brytningstid i det den første faste skole nettopp var kommet i gang i bygden, fra 1. januar 1853 i leigde lokaler på Bjerkreim.

I 1855 var det ansatt i alt 3 lærere, i faste skolens lærer Andr. A. Arrestad, omgangskolelærer Tollef A. Gjødrem og omgangskolelærer Lars J. Røysland.

Etter den nye skoleloven av 18. mai 1860 var herredet også pålagt å anskaffe lærerjord til lærer i den faste skolen.

Den 6. mai 1867 godkjendte herredstyret kjøp av Anders Gulliksen Bjerkreim sin eigendom for 400 spd. som lærerjord.

At skolebudsjettet var ytterst stramt viser vedtaket i herredstyret i 1867, om å innskrenke skoletiden ved den faste skole på Bjerkreim fra 24 til 18 uker om året. Dette ble imidlertid ikke godtatt av stiftsdireksjonen.

Selv om Jens i disse årene var med under oppbygging av det nye skoleverket, skulle det gå like frem til århundreskiftet før samtlige skole-

kretser i Bjerkreim hadde fått faste skolelokaler (skolehus), og den gamle omgangskolen var over i historien.

Omkring året 1814 da Jens ble født fantes ingen kjørbare veier i bygden. I 1820-årene ble veien fra Bjerkreim, om gården Åsen og Tveita til Helleland prestegård anlagt, den såkalte „Prestevei”. Dette veianlegget, ca 5 km langt, var så sent som i 1855 herredets eneste kjørbare vei. I dette året ble det besluttet å opparbeide 6 alen bred offentlig bygdevei fra Vikeså over Storrsheien til Gjestal sogns grense.

Den 9. september 1859 behandlet herredstyret spørsmål om vedlikehold på den offentlige bygdeveien gjennom Bjerkreim som da var fullført. Dette veianlegget var fra Helleland den gamle „prestevei” til Bjerkreim, videre over Gjedrem til Vikeså og derfra over Storrsheien til Gjestal sogns grense.

Under forhandlingene i herrestyremøte den 17. juli 1860 nemnes at, „flere prosjekterende veie er under betenking”:

1. Vei fra Bjerkreim gård om Odland til Ørdsalsvannet.
2. Vei fra Vikeså om Skjæveland til Ivesdal.
3. Vei fra Vikeså til Vikesdal.
4. Vei fra Bjerkreims bro til Kløgetvedt.
5. Vei fra Bjerkreim bro om Fjermedal, Nordre Tengesdal til Egersund sogn.
6. Vei fra Bjerkreim gård gjennom Saglandsdalen til Helland sogn.

Samtlige av disse veianlegg fikk sin endelige behandling i de nærmeste følgende årene.

Det er en uhyre kraftanstrengelse kommunen her utfolder da disse årene er særst dårlige for gårdsbrukerne „— mange er sunket i så dyp gjæld og satte ude av stand til å kunne anskaffe sædefrø og dyrke sine jordeiendomme”.

At herredstyret trots slike tilstander ikke lot arbeidet på samferdselmidlenes utvikling ligge, kan bare begrunnes i den absolutte veinød som i slik grad hemmet utviklingen på alle områder.

I den tid Jens var i herredstyret var Chr. Larsen ordfører (1856-59) og Ole V. Sagland ordfører (1866-69).

DET TRENGS KJERRER FOR DE NYE KJØREVEIENE

Første året Jens Moi var med i pliktarbeid på veistrekningen Bue til Osland var han klar over at tiden nærmet seg da man kunne få kjøre med kjerre også på denne veistrekningen. Men om det kunne bli i hans levetid, det var han ikke viss om.

Jens som var av dem som var tidlig utpå når det gjaldt noe nytt, fant snart ut at han for sikkerhets skyld allerede kommende vinter ville gå borti bjerkeskogen for å finne seg etpar emner til arbeidskjerrer. Kanskje også til en fjærkjerre, stolkjærre, som man kalte de lette fjærkjerrene når det skulle kjøres lettere lass.

Naboene hadde lært å kjenne Jens for å være en meget forstandig mann, men da de fikk høre at han allerede ville gå igang med å lage seg kjerre, da forstod de ham ikke.

Allerede 1870, 15 år etterat Jens var kommet fra Ognedal, kunne hvem som helst forstå at denne veien kunne bli kjørbare om to-tre år. Men da ble det ekstra liv i nabogårdene som hadde hester. Det ble ikke bare Jens som dro tilskogs den vinteren. Alle ville ha material til to kjerre til å begynne med. En skrovkjerre og en langkjerre.

Atter hadde Jens vist at han hadde vært først ute med planleggingen. Noen av naboene i skolekretsen kom til Jens og ba han om hjelp til å lage kjerrene til dem, og Jens hjalp dem. Men ikke bare det, han hjalp dem også med å lage kjerrehjulene og hesteseler.

11

JENS SOM SADELMAKER

Jens var av dem som hadde „hannalag” til så mangt. Praktisk talt fikk han til alt han forsøkte seg på. Her skal vi høre om en ridesal (damesadel) han laget til Siri da de gikk forlovet - antakelig året 1853. Under sine turer rundt i Bjerkreim hadde han blandt de forskjellige ridesadlene han hadde sett, også lagt spesielt merke med en som han syntes ekstra vel om. Det var en damesadel som hadde en meget fin fasong og dertil var meget fint forarbeidet. Men Jens ville absolutt ha sin enda finere. Og det fikk han til. Når Siri skulle være ekstra fin til hest måtte hun ha denne. Den red hun på da hun var brud. Og da hun flyttet fra hjemmet til Moi våren 1855. Da hun våren 1875 flyttet fra Moi til Tengesdal, da skulle sadlen igjen brukes. Mens Siri for det meste av flyttreisen satt på hesteryggen på sin damesadel, og de to yngste av barna satt i stolkjerren, og mens elstesønnen for det meste under reisen holdt tømmene, bar det sakte men sikkert nedover den nylagte kjøreveien. På denne måten sa Siri farvel til de gamle rideveiene og samtidig innviet hun de nye kjøreveiene - både den fra Moi og den til nordre Tengesdal.

FAMILIEN JENS MOI FLYTTER TIL TENGESDAL

Jens Moi flyttet fra Moi i april 1875 til sin nykjøpte gård på nordre Tengesdal. Jens hadde da bodd i Moi i 20 år.

Man skal nu betrakte hvordan denne flyttingen foregikk: Flere av naboeene, både fra Moi og Osland tilbød Jens deres hjelp. Jens var takknemlig og glad de ville hjelpe med hest og kjerre. Han tok imot tilbudet fra de som hadde det mest passende kjøretøy. Det ble 4 hester ifølget. Foruten Jens Mois egen hest var det en til fra Moi og to fra Osland. Elstesønnen Peder skulle kjøre sin mor og sine to yngste søstre, nær to og fem år gamle. Disse skulle bruke fjærkjerren til Jens. Den passet best for lasset. Været var som tillagt for flyttingen. Det var rene vårluften.

Flyttefølget kjørte om Bue, Trollshauen, Gjedrem, Røisland, Hustoft og mot Tengesdal. Kommet vel frem til Trollshauen holdt de rast. Peder med sine to på kjerren sprettet hesten fra. Det samme gjorde de tre andre også. Hestene fikk godt med høi. Siri hadde tatt massevis med både mat og drikke med i donet, så alle kunne ta til seg det de hadde interesse av. Den ene av kjørekarene fra Osland var litt av en spøkefugl. Han holdt liv i både småjentene og moren. Peder var av samme slag. Også han kom med uttrykk som alle de andre måtte skoggrele av.

Nå var de godt uthvilte alle. Det led ikke lenger enn til vanlig mat-tid. Med vanlig kjøring når de hadde flyttearbeid, måtte de kunne være på Tengesdal før det begynte å skomre.

Når de kom til Røisland, kom det samtidig en hel flokk skolebarn som skulle samme veien. Det kunne være nesten like mange gutter som jenter. Peder syntes det kunne passe med en kort rast igjen, det var de alle enige i. De skulle ikke spenne fra kjerrene denne gang, men de skulle la hestene få høy til å tygge på.

Peder hadde festet øynene på to „svarthårige”, en gutt og en jente. Gutten kunne være omlag 10 - 11 år, mens jentungen kunne være 8 - 9 år. Begge hadde de interesse av å studere de to små som satt på kjerren sammen med moren. Moren gav seg i tale med de to „svarthårigene”. De fortalte at de skulle til Versland. Jentungen fortalte at hun het Malena Olava, faren het Mikkal Johannessen og moren het Guri. Når de var

kommet såpass på gli fortalte Siri hva hun het, og at hun var født og oppvoksen på Helland, at hun hadde flyttet fra Helland for 20 år siden. Nå hadde de bodd på Moi i 20 år og at de idag flyttet fra Moi til Tengesdal.

„Spøkefugelen” fra Osland slo atter utom med et glimt i øyet: „Bare vent, etter ti års forløp blir det store forandringer både der på Versland og på Tengesdal. Peder, husk godt på at jeg har sagt det”. Flyttefølget sattes atter i bevegelse – mot Tengesdal.

Da de var kommet til husbygningen i Kleivan, som eides av Sigrid Bø-rildsdatter, stanset følget der hvor de hadde godt utsyn over Tengesdal-flatene.

Alle fire hestene ble holdt så nære som bare mulig til hverandre, mens de studerte det de fikk se av Tengesdal fra denne plass. Siri syntes hun måtte vise alle de andre, også de tre av barna hennes, i hvilken retning Helland lå. Der var hun født og oppvokst.

Nå var de altså kommet til det ettertraktede nordre Tengesdal og stod på Jens Moi's eiendom. Enda var det en god kilometer til husene. Nå var Siri mest spent på om Jens og de andre tre av barna og husdyra de hadde med seg over fjellet kunne være kommet. De hadde dradd avsted dagen før såpass tidlig at de skulle være på Tysland om natten. Dit hadde de kommet i god tid før mørket falt på.

På Tysland fikk de en hjertelig mottakelse av slektningene, og de fikk hvile godt ut. Mat og drikke fikk de både til kvelds og likeså om morgenen før de dro avgårde. De tok veien om Gåsland og Noppisbyen og forbi Varp. Fra gården Varp kunne de se Tengesdal-fjellet, hvor Jens hadde den høyeste delen av eiendommen som han eidde. De var kommet med hele flokken av kreaturer kort tid før flyttefølget kom kjørende til gards. Ingen annen kunne ha regnet ut mer nøyaktig hvordan de skulle kunne møtes på nordre Tengesdal så og si på timen.

Nå hadde Jens og de tre eldste av barna, utenom den aller eldste, Peder som kjørte med moren og de to minste barna, gått fra Moi - med kreaturflokken over haug og hammer, forbi 5 forskjellige heiegårder, stanset på Ognedal for natten, og allikevel kommet til Tengesdal så og si samtidig som flyttefølget hadde kjørt på to forholdsvis nyanlagte bygde-veier, som ikke bare var ukjente for dem alle, men også tildels rare å kjøre flyttelass på.

Endelig lakket det mot kveld og dermed avslutningen på den mest innholdsrike reisen – og flyttedagen – som noen av følget hadde vært med på. Jens og Siri var begge kommet til gården de skulle bli boende på til de skulle flytte inn i sin evige tilværelse.

Peder og alle hans søsken, hadde et helt nytt sted å bo på og starte livet. Alle ting på stedet var helt nytt for dem. Ingen av dem visste denne dagen hva morgendagen skulle bringe dem.

Livet lå helt for dem som en uåpnet bok ligger i bokhyllen.

BARNDOMSHJEMMET

Dette kom i slektens eie 7. desember 1874 da kjøpekontrakten mellom selgeren Fredrik Tybring, Egersund og kjøperen Jens Pedersen Moi i Bjerkreim underskrev kontrakten sammen med to troverdige vitner. Selgeren skulle beholde ansvaret på bygningene som tilhørte eiendommen til 17. mars 1875 når kjøperen skulle overta eiendommen.

Man skal nu til en begynnelse se litt på hvordan våningshuset så ut dagen det blei overtatt av den nye eieren Jens Moi. Det var den 27. mars 1875 utpå ettermiddagen. De første som flyttet inn i dette huset denne dagen var disse:

Ekteparet Jens og Siri Moi, samt deres 6 barn:

Peder	født 17.03.1858
Lars	født 26.06.1861
Abigael	født 10.04.1864
Jørgen	født 19.02.1867
Seline	født 16.10.1870
Jørgine	født 01.12.1873

Tybringhuset ble navnet det fikk allerede fra første dagen. Jens Moi med familien flyttet inn i det denne vår - dagen 1875. Huset hadde en egenartet fasong. Det var nærmest en blanding av en og to etasje og av en og to leilighets bygning. På forsiden, siden mot elven, var det et slags „bislag”. Bislaget på siden mot gårdsplassen var av vanlig fasong. Nærpå 2 1/2 meter hver retning. Døren inn til bislaget var en bred enkel dør, mens døren fra bislaget inn mot kjøkkenet var dobbel. Kjøkkenet kunne brukes til to familier.

Som det vil fremgå av skissen, hadde huset så å si på midten en skillevegg. Denne var av samme slags material som ellers i veggene: solid og fint grantimber.

Fra kjøkkenet inn til denne leiligheten var det vanlig bredde stuedør.

En stor stue med to mindre kammers nærmest mot elven. Leiligheten mot sør hadde dagligstuen i hjørnet mot elven. Mellom skilleveggen var det en helst smal gang mellom denne stuen. Hjørnet mot vest var det et kammers med plass for 2 senger. Da Jens Moi overtok eiendommen var det minst 8 senger i huset. I begge dagligstuene var det en fin og solid „himmelseng” i hver. I to av kammersene var det to vanlige senger. I lof-tetasjen var det ialt 4 dobbel senger.

Måten dette huset var bygd på viste godt at det ikke var et vanlig gårdbruker hus - heller nærmest som et „vertskapshus”. Fasongen ut-vendig på huset var også uvanlig. Taket var spisst med hollandsk halvflat teglsten.

På kjøkkenet var det en romslig og stor skorstein med god plass for en stor brønnrøyte og en stor bakstehelle. Fr. Tybring hadde sytt for at det var ny og ren halm i alle sengene i første etasje. På den måten kunne hele familien - og flere med få liggeplass allerede fra første natten av.

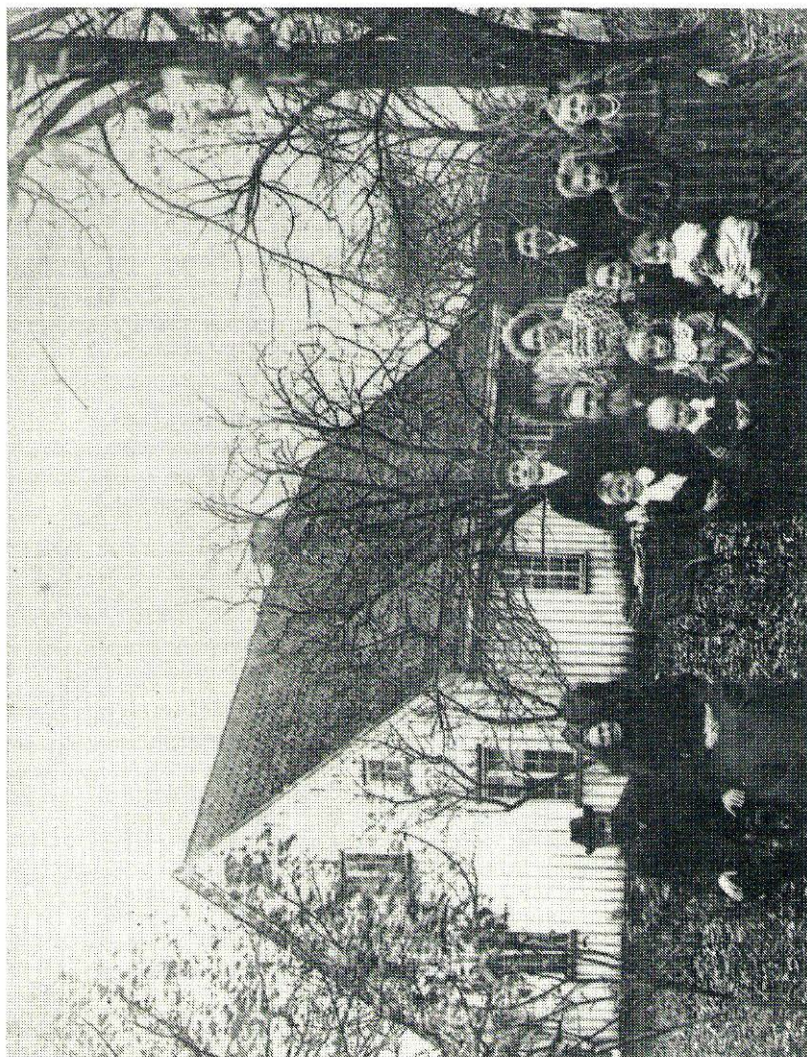
Av kokekar, steintøfater og andre steintøy hadde Tybring et rikt og fint utvalg i. Likeså av allernyeste utenlandske spisebestikk hadde Tybring mugget seg inn med.

I så måte kunne ingen andre av bøndene på Tengesdal lignede med ut-styret som Jens Moi nu hadde.

Når Jens sammenlignet Tengesdal-gården med Moi-gården, da var det hovedsakelig slettene her, mot bakkene på Moi. Vistnok hadde han fått satt både våningshuset og uthusene godt istand på Moi, men det var dog en ikke liten forskjell på husene her.

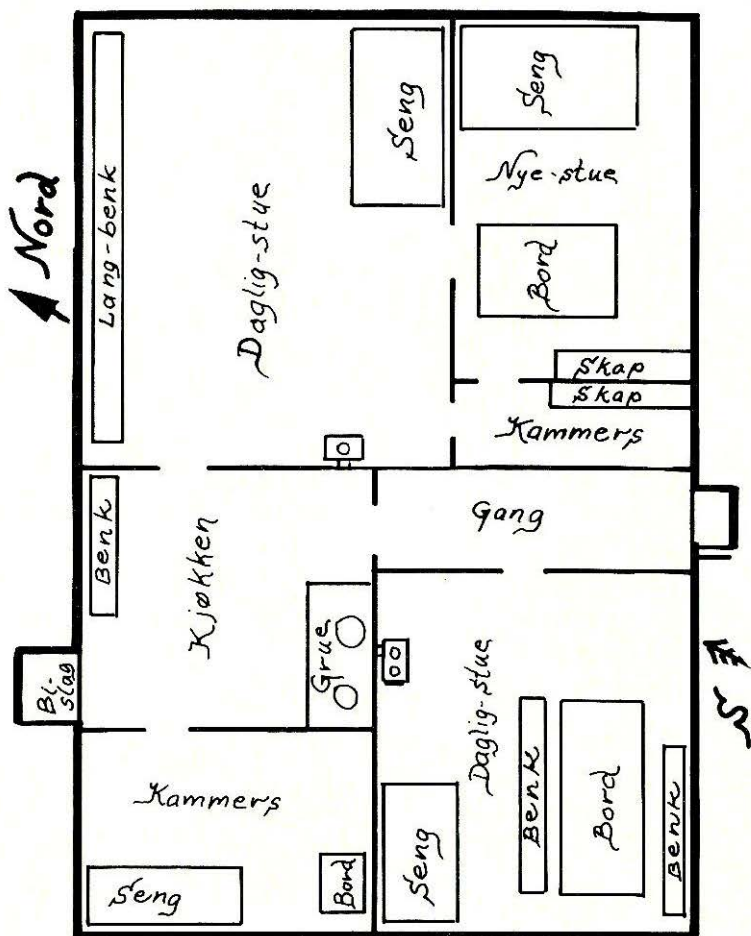
Man kunne godt legge merke til at det var stor forskjell på selve fa-songen på Tybringhuset og på våningshusene til alle de tre andre menn på nordre Tengesdal. Uthusene var det derimot liten forskjell på.

På den tid Jens Moi overtok Tengesdal lå så å si samtlige hus, vånings-hus som alle uthusene i en klynge. Det kunne være praktisk i enkelte henseende, men om man tenkte på brannfaren, da var det svært uheldig. - kanskje det var en av grunnene til at oppsitterne i 1890 årene begynte å tales sammen om å få utskifting på gården.

Utenfor Tybringhuset en høstdag 1907.

Stående i bakerste rekke fra venstre; barna Mikal, Serine Johanna, og Jens. Midterste rekke; Palmer, Peder Jensen, Malene Olava Mikalsdtr., Marthea Abigael og Gunda Otilie. I første rekke; Olav, Milda Olava og Engel Bergitta. Sittende til venstre; Malena Olava sine foreldre, Mikal Johannesen og Guri Ommundsdr. Versland.

Grunnriss av Tybringhuset, 1. etasje

GRAVHAUGENE

Gravhaugene på Nordre Tengesdal hadde Jens Moi vært oppmerksom på allerede mange år før han kjøpte gården av Fr. Tybring. Han husket dem fra han var ung og bodde hjemme på Ognedal. Tidlig en fin høstdag mens Jens var temmelig nøyaktig 26 år gammel fikk han låne sin fars hest, han skulle til Egersund et ærend. Da red han fra Ognedal om Kløgetvedt, Versland og nordre Tengesdal. På Tengesdal var det i den tiden 3 gravhauger som ingen hadde gravd i. Den ene låg i Kalnes og den andre mellom Agnefet og Vauletangen. Begge disse lå på Fr. Tybrings eiendom. - Den tredje låg mellom nordre enden av Agnafet og Steinhammeren. Denne tredje var endel mindre enn de to førstnevnte.

På Tengesdal kom Jens inn på „kongsveien” der førte over Vaula-vad ved Egevann. Denne veien fulgte han videre over lille-Ege og store-Ege og kom inn på rideveien som førte fra Jæren til Egersund. Dagen strakk såvidt til for Jens å komme tilbake til Ognedal før mørket falt på. Ingen av brødrene til Jens hadde vært den veien, så de lyttet spendt til når han fortalte om reisen han hadde hatt. Spesielt var det de store gravhaugene han fortalte om. Intet av alt nye han hadde fått sett under turen hadde interessert ham slik som disse haugene hadde gjort det. - Jens hadde ingen anelse den dagen om at han etter 35 års forløp skulle flytte til nordre Tengesdal som eier av denne flotte flate gården - der de tre store gravhaugene var.

Året 1875 da Jens Moi overtok sin anpart av nordre Tengesdal var det igjen bare en gravhaug på hans eiendom, der ikke var utgravd. På Berents eiendom var fortsatt den allerminste av haugene også urørt.

Jens reiste inn til Stavanger i 1882 og fikk myndighet fra museet til å grave ut haugen i Kalnes, på hans eiendom. I gravhaugen som var 6,25 m. i tverrmål og 0,95 m høy og var oppbygd av stein, ble det under noen steiner i midten av haugen funnet brente bein etter et skjelett. Spredt over hele haugen lå 207 klinknagler av jern som muligens kunne være

rester etter en båt. I midten av haugen, (men det er ikke nevnt om de lå sammen med de brendte beina) lå stykker av et tveegget sverd av jern, ett økseblad av jern, en spydspiss av jern og en hakke av jern. Dette tyder på at det har vært en brendt begravelse, og den kan dateres til tiden omkring 800 - 850 e.Kr., dvs. tidlig vikingetid.

3

STORE FORANDRINGER PÅ TENGESDAL

La oss nå i store trekk se litt på hvordan det så ut på selve flat-jorden på nordre Tengesdal da Jens Moi overtok gården: Det var så å si ikke store flekken som var oppdyrket på indre Tengesdal i de årene. Hele sletten der var det lyng, unntatt noen mål som var oppdyrket for mange år tilbake. Men også det var til nedfalls, så det var ikke stort som vokste der heller. Man kan vel helst si at det stod bare enkelte pynterstrå av og til. Slik var det forresten overalt hvor det var dyrket på Tengesdalgårdene. Innpå Lyngsletten var det endel mål som herr. Tybring, den forrige eieren av over halvparten av nordre Tengesdal hadde pløyd opp. Men som han bare hadde hatt liggende uten å gjøre mer med det. Lyngen hadde allerede tatt overtak igjen, slik at det var nesten uråd å kunne slå der.

Grunnen for at det ikke ble gjødslet og dyrket som det seg hør og bør, var nok den at Tybring ikke hadde planlagt rett. Han hadde først tenkt seg å transportere „Bergenstønner”. Disse var fyllte tønner med „dohevd” som seilskutene skulle ta med fra Bergen til Egersund. Fra Egersund skulle de transporteres til Tybrings gård på Tengesdal. Men de kom aldrig lenger enn til Egersund. - Det gikk i den tiden ikke å få dem kjørt lenger enn til over Tengs-bro. - Der var nemlig ikke kjørbare vei lenger, og ingen kunne eller ville trille dotønnene den halve milen til Tengesdal. Således gikk den geniale tybringplanen istå.

Jens Moi kom heller ikke, han mer enn noen av de andre på Tengesdal, til å ta det hårdt med jordarbeidet. - Det var nemlig en vanlig oppfatning i den tiden, at Tengesdal-sandjorden var ikke til å dyrke i.

La oss da ta en sammenligning fra da Jens Moi hadde vært på Tengesdal to - tre årstid. Da hadde Jens så å si samme antal kyr som hver av de andre, nemlig 6 - 7 kyr. 20 - 30 sau og en hest. Da de to eldste sønner av Jens fikk hver sin halvpart av gården, og hver av dem hadde fått opp husene de skulle ha på hver sin gård, da kom hver av dem til å ha samme antal kyr som faren hadde hatt. - Altså tilsammen 13 - 14 kyr og hver sin hest. Da Jonas svogeren til Peder hadde kjøpt halvparten av gården til Peder - altså en fjerdedel av den gård Jens Moi hadde hatt. Da kunne også Jonas etter det var gått 2 - 3 år, ha sine 6 - 7 kyr. På disse tre brukene

tilsammen omlag 20 kyr. Kom så å prøv å innbille folk at det ikke kan vokse også på Tengesdal.

4

SKOLEFORHOLDENE

Skoleforholdene i Tengesdal skolekrets på den tiden Jens Moi kom til nordre Tengesdal med sin familie, var den samme stort sett som den var i Moi. Det var nemlig omgangskole.

Til Tengesdal skolekrets tilhørte da Tengesdal nordre og søndre, Hetland, Varp og Helland. Skolen gikk da på omgang med en ukes tid på hver gård. Det var enda mest vanlig med omgangsskole i bygden. I 1875 fantes bare 3 skolehus, nemlig på Bjerkreim, oppført 1854, på Espeland oppført i 1860 -årene og på Ognedal oppført i 1872. Fast skole ble det ikke på Tengesdal før 1895 da skolehuset ble bygget. Dette var et av de siste skolehus som ble bygget i bygden. Fra århundreskiftet hadde samtlige skolekretser fått fast skole, og omgangskolen gikk først da inn i historien.

Peder var blitt konfirmert et par års tid før de flyttet fra Moi. Lars som da var 14 år hadde igjen et år å gå på skolen, og Abigael hadde igjen 4 år og Jørgen hadde gått bare et år på skole i Moi. Seline kunne ikke begynne sin skolegang før om to år og Jørgine om 5 år.

Alle tre skolebarna av Jens og Siri Moi likte seg godt blandt de ukjente barna på Tengesdalskolen. På samme måten som samtlige barn av Jens og Siri hadde vist seg å være flinke i Moiskolen, kom de til å være det samme også på Tengesdal.

Peder Jensen Moi som nå var 17 år gammel var en ungdom som lignet meget på sin far. Høyden var nesten den samme. Tiltagsevnen og interessen lå derimot ikke i samme lei som hos faren. Det var to ting som faren eide som Peder ikke hadde vist noen interesse for - ennu. Han hadde hidttil ikke vist noen interesse av å være kråmkar, eller arbeide med sag og høvel.

FRUKTHAGEN

Frukthagen som tilhørte Tybringsgården var den største av denslags ikke bare på Tengesdal, men i hele Bjerkreim sogn. Av kart lenger ute over hvordan husene på nordre Tengesdal var plassert i året 1900 viser det også hvordan frukthagen lå i forhold til bygningene.

Året 1889, den 12. juni, overleverte Jens Moi gården til sine to eldste sønner Peder og Lars. Gården delte de i to like deler så nøye som bare to gode brøyr kunne gjøre det. Frukthagen ble også delt. Av frukthagen var det i hagen på den tid følgende større og tildels svært gamle trær: Et ekstra vidt og høyt moreltre. Et pæretre av en egen sort hvorav det visstnok fantes kun tre stykker av i hele Norge. (Grunnen for at det ikke fantes fler enn tre av denne sorten kom seg av at Fr. Tybring i sin tid hadde fått hjem fra utlandet tre slike som dette med et fraktfarttøy, den tiden han var eier av gården). Desuten var det et annet pæretre som var av en ekstra sort. Det var en egen sort pærer: De var småfaldne og ekstra glatte. De kunne ikke spises uten at de var blitt helt gulmodne. Men tross det måtte saften ikke suges av når pærene var småtygget. Ble det gjort og man ville forsøke å svelge det som var igjen i munnen når saften var helt utsuget, kunne man bli stående i lange minutter for å forsøke å få det ned. Men det blev praktisk talt umulig. Man kunne bli stående og nikke som en sau står og peiser når den har satt en potet fast i halsen. Av epletrær var det 10 - 12 stykker. Bare to av dem var av samme sort. De var møldne og svært gode når de var blitt fullt modne. Et blev kalt for hardangertreet. Det hadde en halvt rødspettet farge med særs god smak, men helst hårde å bite i om de var helt modne. Tre av dem hadde hver sin spesielle smak som ingen av barna hadde interesse av å bite i. - De spyttet dem helst ut igjen - før de hadde fått tennene gjennom hele eplet. Dertil var det tre plommetrær. To var av små røde og et av en sort hvor de var små og gule. De hadde en finfin smak. Dette treet hadde ikke bare en stamme, men 5 - 6. De stod i en klynge som voksne menn kunne trykke sammen slik at de kunne holdes mellom hendene.

Fr. Tybring visste om hvor alle frukttrærne - selv de allerminste stod. Det fikk Peder, og alle som var barn „i fars hage” erfare høsten 1900 da Fr. Tybring en fin høstsøndag besøkte hagen. Da var det gått 25 år siden han hadde levert Tengesdal-gården til Jens Moi.

Middagstider kom det kjørende en trille med fire bydamer sittende inni, og en herremann med flosshatt på kusksetet. Kusen var ingen ringere enn konsul Tybring. Eierne av frukthagen på nordre Tengesdal for 25 år tilbake. Tybring kjørte kloss inntil bislaget og steg av kusksetet og bandt hesten i en gjerdestolpe.

Den som har sett en stolt hane når den tripper avsted med en flokk høns kaklende etter seg, han vil lett kunne tenke seg til hvordan det så ut når Tybring gikk med damene inn mot plommetreet med full krone av modne gule plommer. Tybring som hadde stor iver å kunne forære sine damer „av de gode plommene hans” viste at han hadde krefter til å riste treet til hver eneste plomme lå under treet. Men dette var en av de skjeldne ganger da Peder ble sint.

6

FERDSLSVEIENE PÅ TENGESDAL

En samferdselslinje som berørte sognet kom fra Jæren gjennom nordvestre del av Eigersund-sogn. Forbi gårdene Store-Ege og Lille-Ege. Over Vadet ved Ege-vann kom veien inn i Bjerkreim hvorfra den fortsatte i rett linje til der Agnafed møttes med selve Bjerkreim-elven. Derfra over nederste delen av Agnafed langs etter elven til den kom til husklyngen på nordre Tengesdal. Her ved husene viste det klart, at det fra gammel tid hadde vært plantet trær som hadde vært innhengnet med stengjerde. Våningshuset som tilhørte gården Jens Moi nå eide, lå i samme retning som elven, med en avstand fra elvebreddkanten av mellom 3 - 4 meter. Husets bredde var nærpå 10 meter med bislag på fremsiden. Bislaget var innpå 2 1/2 x 2 1/2 meter.

Stengjerdet rundt nevnte hage hadde på denne tid denne retningen: Det begynte omkring 3 meter fra Jens Moi's bislag med en solid eikheadl-påle. Tok derfra en slak sving til samme retning som den nylagte veien lengs rekken med de på den tiden høye alm og asp trær som var plantet nærmest stengjerdet. Ved brystet av Klaus R. Tengesdal's våningshus fortsatte stengjerdet i vinkel rett mot elven. Den „gamle kongeveien” fortsatte fra nordsiden av Klaus Tengesdal's uthusbygning i rett linje til Mobakken hvor den fikk en svak vinkel slik at den kunne fortsette rett mot Færjo, eller det mange hundreårgamle fergested. Fra

fergestedet la veien rett oppover søndre Tengesdals utmark hvor den på toppen i skaret kom over i Eigestads utmark. Fortsatte derfra i østlig retning gjennom Eigestads og Bryningslands eiendom til møte med Hellelandsveien på Krossmoen, hvor de forente seg med dem fra Egersund kommende samferdslinje.

Det er nærmest vemodig å måtte tenke tilbake på at de mennesker som ble født og oppvokset i Bjerkreim på 1700 tallet, og frem til 1820, ikke hadde anledning å der få se hestekjøretøy, ei heller få kjøre dem.

Peder Mikkelsen Ognedal, født 6. okt. 1776 var død 1858 da hans søn Jens f. Ognedal som eide gård i Moi 1855 til 1875 selv laget sine første kjerrer som han kunne kjøre med på vanlig nymodes bygdevei, fire - fem år før han flyttet fra Moi til nordre Tengesdal.

De årene Jens var bosatt i Moi var det ikke få av de nye og moderne redskaper han forarbeidet til eget bruk. Men kanskje det var kjerrene som både han og de andre rundt på gårdene just fra den tid satte mest pris på og som de fikk mest bruk for. Overalt ble det mer og mer fart i kjørevei-anleggene. Som nevnt annetsteds kjørte familien Jens Moi flyttesakene sine fra Moi til Tengesdal året i 1875.

Gårdsveiene i skolekretsen Tengesdal ble for det meste anlagt av oppsitterne selv. Slik var det med hensyn til veiene utenom Tengesdal. Strekningen fra Tengesdal til Hetland utbedret oppsitterne på Hetland for det meste selv. Bare på selve flaten (hjemmejordet) på Tengesdal utbedret tensesdalmennene som hadde interesser i å komme frem til sine torvmyrer denne strekningen. Det samme var tilfellet med gårdene Heland og Varp. Også her gjorde oppsitterne selv utbedringsarbeidet. Disse utbedringsarbeider ble fullført omkring 1890.

7

FAMILIEHENDELSER 1875 – 1900

Nokså nøyaktig 3 år etter at familien Jens Moi kom til Tengesdal påføres de en stor sorg - deres kjære mor går bort, 5. mai 1878, i en alder av bare 46 år. Jens er blitt enkemann og han sitter igjen med barna: Peder 20 år, Lars 17 år, Abigael 14 år, Jørgen 11 år, Seline 8 år, og yngstebarnet Jørgine 5 år. Verden er så tom så tom, han har passert sine beste år - nå er han selv i en alder av 64 år.

Elstesønnen Peder var noen få dager over 17 år da han kom til Tengesdal. Peder hadde gjemt ordene „spåmannen” hadde sagt til han flyttedagen „bare vent, om ti år”. For hvert år som gikk trakk Peder fra ett år.

Nå var han kommet nesten til 10, og det skulle ha seg slik at det nettopp da ble forlovelse med den nå voksne jenten Malena Olava Mikalsdr. Versland.

Peder og Malena gikk ikke så lenge forlovet som hans foreldre hadde gjort det. I grunnen var det ikke noe dem imellom som tilsa at det hastet å gifte seg, langt fra det.

Dog var det en ting som berørte også dem. Det var, at broderen Lars Moi hadde også blitt halvt forlovet året 1880. Sammen med den nye familien som var kommet til Varp, Ole Halvorsen, hadde Lars blitt forelsket i søsteren til Ole, Berte Halvordtr. Nå holdt de på med å planlegge hvordan og hva tid de helst skulle ha bryllupet. Kanskje det kunne la seg gjøre å slå disse to sammen.

Foreløpig skulle Peder ha leiligheten mot sydvest, mens Lars skulle ha den mot nordøst. Fra bislaget på nordsiden av våningshuset kom man inn i kjøkkenet. Dette måtte brukes i fellesskap for begge leilighetene.

Lars skulle siden bygge våningshus og uthuser. Plassen han skulle bygge hadde han allerede sett ut. De skulle bli stående mellom Litlehaug og husene til smeen, Klaus Rasmussen som bodde innenfor den store hagen. Det skulle gå flere år før disse husene ble bygd (henimot 10 år før husene sto ferdige).

Hvordan de enn snudde og vendte på sakene, så ble det til at Lars og Berte giftet seg før de andre. 30.10.1885. - Lars giftet seg med søsteren til Ole Halvorsen Varp og Ole giftet seg med en av søstrene til Lars, Abigael.

Peder og Malena giftet seg 12.11.1886.

Da Ole Varp giftet seg 1.4.1887 hadde Berte bodd på nordre Tengedal i omkring 1 1/2 år.

Den 12.6.1889 var det utskifting mellom brørne Peder og Lars. Nå hadde begge to fått sin brorpart av farsegården. Svigerinnene Berte og Malena kom til å arbeide sammen på kjøkkenet i omkring 15 år. og gjennom alle disse år hadde de ikke hatt et eneste vondt ord seg i mellom. Det er et fullgodt bevis for at de levde godt sammen disse to svigerinnene.

Omsider ved utskiftingen i 1902 flyttet Lars og Berte inn i sitt nye hus som sto henimot 100 meter mot nord. Nokså nær det skolehuset som sto ferdig i 1895, på kanten av utmarken ved Litlehaug. Fra samme tid flyttet Lars sine husdyr til fjøset i nærheten av det nye våningshuset. Laden sto ferdig til avlingen som skulle inn samme høsten. Meget av treverket samt murene til de gamle uthusene som hadde tilhørt Lars, brukte han til oppførselsen av de nye. Tomtene der uthusene hadde stått, jevnet Peder ut så godt og fint at ingen kunne se at der hadde stått hus.

Vi skal imidlertid stanse opp litt ved året 1893. Det er nå en stor familie som holder til i det gamle Tybring-huset:.

Peder og Malena har 2 barn; Serine 5 år, Jens 3 år og om høsten (26.10) kom Mikal, barn nr. 3 til.

Lars og Berte har 3 barn; Sofie 7 år, Jørgen 4 år, Serina 2 år og her kom også et barn til, Hans, fødd om våren (9.4).

Eldste søster Abigael gift med Ole Halvorsen har flyttet til Varp, og de har også en noelunde jevngammel barneflokk; Halvor 5 år, Sikke 4 år, Serina 2 år og neimen kommer det ikke her også en til dette året, Jensine, fødd 15.2.

Jørgen er nå 26 år og vil ut i den store verden. Han reiser til Amerika 15. mars dette året sammen med den 18 årige nabosønnen Peder Adolf Berentsen Tengesdal.

Søstrene Seline 23 år og Jørgine 20 år synes de har enda tid å tenka på hva det måtte bli til.

Bestefar Jens som han nå het, var kommet langt opp i årene. Han gikk i sitt 79 år, og kunne se tilbake på et minnerik liv. Det hadde skjedd så mange forandringer fra da han vokste opp, syntes han. Han likte så godt å fortelle fra det han hadde opplevd. Og fortellergleden beholdt han til det siste. Den 17. november 1893 var Jens ikke mer.

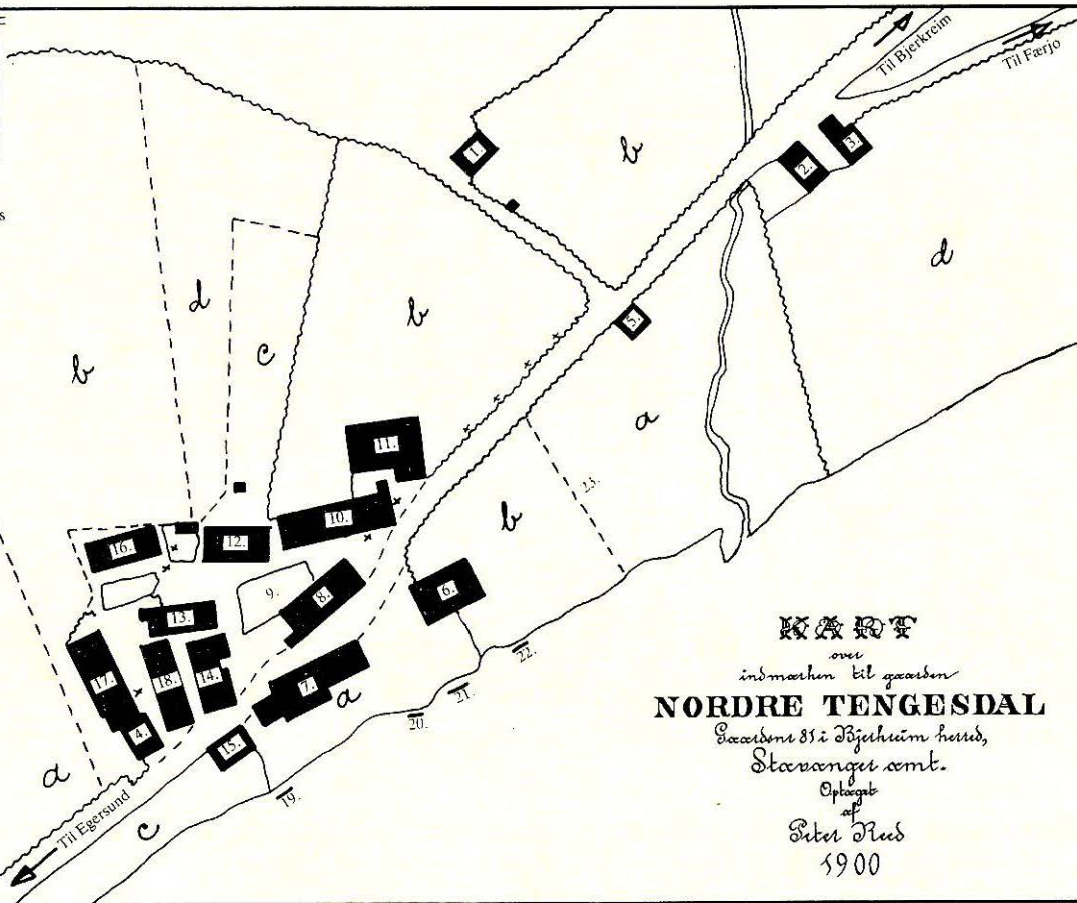
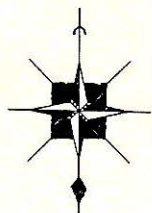
Yngstesøsteren Jørgine giftet seg 3 år senere med Severin Asbjørnsen Vinningland

2 år deretter, i 1898 reiste Seline til Amerika, der ble hun gift med Olav Moxness. Hun kom aldri siden tilbake til Norge igjen.

Ved århundreskiftet ble det utskiftning på gården nordre Tengesdal, og man kan vel da si at det også på mange vis ble et skifte til en ny tids-epoke på Tengesdal.

St.	Ben.	Line	Skem
a	1.	Peder Jensen	4,50
b	2.	Søren Jensen	4,50
c	3.	Berent Pedersen	3,09
d	4.	Reiar Rasmussen	3,89
		Kilbamm	14,38

1. Skolehus
2. Klaus Rasmussen (smed), beboelsehus
3. Klaus Rasmussen, uthus
4. Klaus Rasmussen, smie
5. Teodora
6. Peder og Lars Jensen, beboelsehus
7. Peder Jensen, løy
8. Peder Jensen, fjøs
9. Mittingpotten
10. Lars Jensen, fjøs
11. Lars Jensen, løy
12. Berent Pedersen, beboelsehus
13. Berent Pederson, fjøs
14. Berent Pederson, løy
15. Berent Pederson, løy
16. Reiar Rasmussen, beboelsehus
17. Reiar Rasmussen, fjøs
18. Reiar Rasmussen, løy
19. Bålstø
20. Vasshjul - Peders
21. Brygge
22. Vasshjul - Lars
23. Frukthagen

KART over indmæken til gaarden NORDRE TENGESDAL

Gaardens 31 i Bjerkheim herred,
Stavanger amt.
Oplag af
Peter Reed
1900

JENS TENGESDAL, Fødd.14.5.1890.

SINE SELVOPLEVELSER OG MINNER

En søndag på forsommeren hadde far gått til Tysland. Men tidlig på morgenen begynte det å bli mørkt igjen, og vi kunne høre en lang rekke tordenslag med lange drønn. Etter hvert kunne vi også se noen lyn blinke innimellom.

Vi som små syntest det var vondt at far ikke var hjemme, for det vart bare verre og verre. Jeg satt innenfor døra, på den store benken som stod til venstre da vi kom inn. Dette var liksom så langt i fra vinduet som jeg kunne komme, for jeg var redd for dette stygge været, og det holdt på å bli bare mørkere og mørkere. Mor gikk og rundt og så etter, og syntest det var leit at far hadde gått så langt bort når det var blitt så stygt vær.

Tante Olava (mors søster) var hjemme hos oss denne sommeren. Jeg husker hun satt sammen med oss på benken innenfor døra. For det var en av de verste tordenstormer som hadde vært, både mørkt og fæl på alle måter, med ganske mye regn.

Far kom hjem helst tidlig på kvelden da det var begynt å liksom lette utpå ettermiddagen. Han hadde reist fra Tysland tidlig.

Tante Olava hadde i den tiden en venn fra Ege som hun holdt mye av. Han het Lars Ege, og var sønn av Anders Børildsen og en tante til far som het Olena. Det var en stund siden denne gutten hadde vært hjemme hos oss, for han hadde hatt en vikarpost som skolelærer i Ørsdalen. Og for å komme dit og ifra var det bare robåt i den tiden, så det var helst tungvindt å ferdest dertil.

Ja, uværet hadde herjet verst oppe innimellom disse trange fjellene i Ørsdalen. Der var nemlig noen som på søndag ettermiddag hadde vært ute og spasert på veien da uværet kom dit opp. Uværet hadde liksom dratt til fjells etter at det hadde reist forbi oss der nede på Tengesdal, og oppover gjennom bygden.

På mandag fikk vi da et sørgelig budskap fra Ørsdalen. Der var nemlig 5 stykker som var blitt drept ute på veien mellom Vasbø og Hovland. Et såkalt kulelyn hadde kommet nedover fjellsiden ovenfor Eik og eksploderte med et blendene skarpt lys midt mellom dem på veien. Men lynet hadde ikke tatt alle som var ute på spasertur denne søndagen. Når noen av naboene kom på plassen og fann alle disse døde, helst i en haug, var det liv i et lite barn og hennes mor. Dette var Gesine Gjedrem og hennes 1 år gamle datter Julie. (Julie Ødegård lever i dag, nå i 1985 i beste velgående.) En av de døde var Lars Ege, mine fars søskenbarn og tante Olava's beste venn.

Denne triste hendelsen inntraff søndag den 13.6.1897.

Så hausker jeg de i Ørsdalen og folk i Bjerkreimsogna som hadde kjøpt en motorbåt som skulle brukes oppe i Ørsdalsvannet. Dette var i året 1900 og båten het „Lillegut”.

Båten var brukt ute på sjøen, og så skulle den fraktes over land fra Egersund og like til Ørsdalsvannet. Det var lange veien, bortimot 3 mil etter veien. Båten ble dratt opp på en vogn i Egersund ved skiftet Damsgård gamle bru og Nyeveien. Men det gikk i stykker noe på et hjul eller aksel, så båten ble stående der på vognen noen dager før skaden var ordnet.

Folk fra Egersund skulle være med å dra på dette uhyret, etter arbeidstid på fabrikk og annet, skulle folk være med, hver kveld å hale og dra den opp til Sleveland. Der skulle så folk fra Bjerkreim og Helleland overta og dra resten.

De skulle ta ut en mann fra hver familie, eller var der flere voksne kunne de sende flere. I de harde bakkene skulle de også bruke hester for å dra, og bakker var det mange av i den tiden.

Far hadde den gangen en ung gutt fra Ege som het Alfred Ommundsen, til tenestegutt, så en dag sende han denne for å hjelpe å dra.

For å få folk til å hale å dra hadde noen fått med litt væte av det sterke slaget. Og så vart det som vanlig at noen tok til seg alt for mye, og ble liggende. Men de andre som drog kunne ikke gå ifra disse ved veien, og så vart de kaste oppi båten for en båttur, og der ble nok flere værende til det ble stopp om kvelden.

Da kvelden kom hadde også den unge Alfred fått sin første tur med „Lillegut”, som altså var på landjorden.

Jeg kan også huske at far hadde jevn og god forbindelse med de på Tysland. Dette var på grunn av skyldskap, og dette vennskapet likte han å holde oppe.

En vinter i denne tiden skulle far ha en tur dit. Da var alle vannene frostne til, og det låg brasklakje etter bekkene. Far bandt da på seg skeisene hjemme, og da han kom tilbake den søndagen hadde han ikke hatt

dem av mer enn en gang, og det var da han var hjemme på Tysland.

Han hadde da skeist ned elva på Tengesdal og opp Ognafedet, bortover Egesvannet til Fossåna, gått på brasklakjen opp til Hetlandsvannet, opp bekken, inn Forevannet og opp Heiaaná til Tysland. Så hadde han brukt samme veien tilbake.

På den turen hadde han brukt et par mesingskeiser, som nok var de samme som jeg lærte å skeisa på da jeg ble stor nok til å bruke far sine harde høgstøvler med kanskje ett eller to par av fars tykke lange hjemmespøtte ullsokker.

En tid senere da Andreas Ege på Stølen var hos far og arbeidet, vistnok i to år, og denne kom hjem fra Egesvannet der han hadde gått på skeiser spurte far han når jeg hørte det: „Er du goe te å gå på skjeise ?” Det var han nok for uten å stusse på det svarte han: „Når du ser en prikk ude på vatne og en strek ette, så æ det mæg”. Så det var altså flere som var gode til å gå på skeiser i de dager.

Utpå høsten brukte det alltid å vere hestemarken i Stavanger, og da kom det ofte folk østerifra med en hel del unge hester bundet sammen, flere etter hverandre, fastbundet i halen og hodet. Disse måtte alltid svømme over elven, når mennene rodde og holdt den første. Ofte var elven stor, og da ble det en lang rekke med hester svømmende på skrå i strømmen ned etter, før de fikk fotfeste på den andre siden av elven. Dette var lenge før der var noen bru over elven på Tengesdal.

Klaus Rassmussen Tengesdal som var smed på Tengesdal brukte ofte å reise på marknad, både til Stavanger og Sandnes. Det traff han fekk bytte til seg forskjellig og ofte gjorde han det ganske godt, men det motsatte kunne også hende, når det gjaldt hestehandel.

En gang han skulle til byen med en hest han hadde byttet til seg, og var kommet midt foran løa til onkel Lars, der de tresket med vann i den tiden, blei hesten var lina som gikk over veien. Det var nemlig slik at når de skulle treske nyttet de et vasshjul som stod nede ved elven. Fra dette vasshjulet ble det brukt en line (tau) inn til løa som dro treskemaskinen. Vasshjulet sto så lavt i forhold til løa at de hadde laget til liksom en reims-kive oppe i noen trær, så høgt at en kunne kjøre under lina (det var jo to liner, en som gikk frem og en som gikk tilbake). Disse linegreiene likte vist ikke hesten, for med Klaus på langkjerra for den til sprangs. Men Klaus styrte mellom brønnhuset og Ridesteinen. For ikke å sette hele greia fast i fjøsdøra, drog han til i venstre tømme hardt nok til at hesten kom på siden til inngangen i fjøset og rett i fjøsveggen bar det så hesten ble liggende i bukt, med kjerre og Klaus i samme stilling.

Skinnflysser av hestehodet ble sittende fast i fjøsmuren ganske lenge etter, men Klaus samla opp rester av stykkene og fortsatte til byen.

Neste dag fikk far høre av Klaus at hesten hadde prøvd seg igjen nede ved Pigsteinen men der var ingen fjøsvegg, så han lot hesten bare holde på til den sakkett av, av seg selv, og vart helst folkelig resten av dagen. Denne hendelsen inntraff i årskiftet 1900.

Smeden, gamle Klaus, hadde smia si ytterst på garden, mot Egersund, i enden av Reiers sauefjøs som var den siste bygningen ut den veien i den tiden.

Når vi unger hadde vært ute i skumringen og rendt på skeiser ute på Agnafedet, eller vi hadde vært borte i Lamhagen og rendt på klubbe likte vi alltid å gå innom i smia og se når de andre arbeidet.

Somme tider fikk vi pumpe med belgen for å holde varmen i smikullet. Kom vi i veien kunne det nok bli en rapp av smedens neve, og den var hard, så vi kom oss snart vekk og hjem.

Vinteren omkring året 1900 hadde det frosset til en brei isbru på vår side langs elvekanten, helt ut til der strømmen blir stri. Noen av de største guttene kunne da renne på skeiser opp og nedover der. Det var også kommet en del snø, så det var fint å renne på kjelke eller „klubba”, som vi kalla disse små sledane til ungene. Hjemme hos oss hadde de forvart og formant oss at vi på ingen måte måtte renne i bråtet ned mot elven.

Så var det en morgen Amanda til Berent, skulle prøve klubba når ikke Bertin, bror hennes var til stades, og fikk tatt den i fra henne. Ho sette seg på oppe ved vegen og kneka seg utpå til det begynte å gli og ble sittende på til flere av oss såg at klubba med jentunger på randt utover iskanten og plask - rett i elven. Strømmen tok klubba nedover og ungene ble liggende helst oppe i vannet, for ho hadde mye klær på. Lille Klaus som hjalp sin far (gamle Klaus) i smia til å stallsette vintersko til hestene rundt om i bygden, var og utenfor smia i dette øyeblikket, og fikk se det hele.

Han sprang til og skreik til sin far at han måtte komme med en lang jernstang. De to ned til elven og ut på isen. Lille Klaus først utpå kanten og gamle Klaus, smeden, lenger inne og holdt i den andre lenger utpå. Denne til å klore med jernstanga borti denne klæddotten som da holdt på å reka nedover med strømmen.

Endelig fulgte dette med opp på isen. De fikk ristet ut noe vann før ho ble tatt opp i fanget også bar de henne hjem.

Der ble de jo helt forskrekket da de fikk vite hva som hadde hendt, men glade at der hadde vært voksne folk så nær at de hadde berget ungen fra å drukne.

MIKAL TENGESDAL, Fødd.26.10.1893,

SINE SELVOPLEVELSER OG MINNER

De aller første barneleker jeg husker fra mit barndomshjem, da var jeg mellom to andre i alderen tre til fire år. Det var bare hos min mor vi fikk lov å leke inne i dagligstuen: Vi fikk lov å legge tre eller fire bordstoler ned på gulvet med øverste kant av ryggstøet inn mot en vegg. Når da stolene lå etter hinannen side mot side og det ble lagt enten et sengeteppe eller et gulvdekke over ryggen, ble det en kanal vi kunne krype inni. Var det da åpninger til begge endene var det om å gjøre hvem av oss som var hurtigst å krype gjennom.

Nesten på samme alderstrinn lærte de minste barna seg til å munke, og å trille mabliser. Deretter lærte både mor og far oss til å legge forskjellige slags ruter og fasonger av fyrstikker der svovlen først var skåret av. Det var også en måte mine foreldre lærte oss barn til å telle. Legge sammen og å trekke fra. Inneleker var jeg aldri med på hos andre enn hjemme hos mor og far. Men de andre i min alder kom stadig til oss. Og glade var både mine søsken og jeg. Når det galt uteleker, da var det som regel to aldersgrupper- de i skolealder og de under. Vi aller yngste brukte å slå pinne eller å „jeppe”. De i skolealderen likte best å slå ball.

De allerførste ballene som i den tiden ble brukt, var hva vi kalte „filleball”. Disse var tøykluter som ble rullet sammen til en passende ball. De eldste skolebarn fikk lov å bruke viskelærball.

Vinterkveldene var barna hos oss og hos de fleste andre på Tengesdal med i et eller annet arbeid til nyttes.

Jeg syns enda å se meg selv i alderen før jeg begyndte på skolen, det første jeg fikk være med på var å „grapse ull” og å karde. Godt øvd i dette, fikk jeg lov til å være med å tvinne. Men å spinne fikk jeg aldri lov til. Det var arbeid for mor eller elstesøster. Jeg var i skolealder da jeg fikk lov å spöte. Først var det å lære seg til å spöte enten hossebånd, eller bokseseler. - Selvsagt først til meg selv.

Ellers var det bare om søndagene barna fikk lov til å leke ute. De som var kommet oppi skolealderen måtte først og fremst hjelpe til med kreaturene og hjelpe mor med maten - og de allerminste.

Eldstesøster Serine begynte skolen året 1895. Det var første året det var skole i det nybygde skolehuset for Tengesdal skolekrets; nemlig Heland, Varp, Hetland, samt søndre og nordre Tengesdal. Og for noen må-neder fra første tid skolehuset var tatt i bruk - også skolebarna fra de fire familiene som i den tid bodde i „Nopisbyen”. Senere ble disse flyttet over til Ognedal skolekrets. To år etterat Serine var begyndt på skolen var det alderen hvor Jens begynte.

Far og mor var flinke til å lære oss til både å rekne og å skrive når vi hadde hjemmelekser. Mor hadde gått skolen på Bjerkreim. - Der hadde hun hatt lærer Tollef Gjødrem for det meste i flere av skoleårene hennes. Det kan også være av interesse å merke, at hennes eldste barn, Serine også gikk på Tengesdal i skolen for samme læreren, Tollef Gjødrem. - Hun hadde forresten 9 forskjellige lærere i de årene hun gikk barneskolen.

Første juletreffet i Tengesdal skolekrets, var såvidt jeg husker året 1900. Da var jeg litt over syv år og fikk være med. Festen skulle i grunnen være for barn som hadde begyndt på skolen. Men også mindre kunne være med når moren eller en eldre søster var med og passet de mindre. Jule-treet var en furu i passende høyde så det ikke gikk helt oppi det halvrun-det taket. Juletrepynten var forskjellige ting de flinkeste jenter klippte til enten i småkurver eller „kjæder” i korte og lange rekker. Utenom papir-

pyntet skulde det henge en appelsin og en gottermann eller kone og et sukkertøy med gotterkrans til hvert av de barn som gikk på skolen. Jule-lys i flere farger skulle også settes på treet. Til mat på festen skulle hvert barn få en kopp sjokolade og ete gotter og en gotterkrans og en gotter-mann eller gotterkone. Så var det gang og sang rundt treet til barna ble trette eller leie. Det var en kort juletale og minst en opplesning av skole-barn. Til avslutning skulle hvert av barna få de ting som var beregnet for dem. Alle skulle ha litt å ha med seg hjem. Som regel møtte det en hel del eldre til disse festene.

Mor var både flink og strevsom. Hun satte opp væv og vævde både vadmestoff og annet. Hun klippet og sydde klær til alle barna. Strikket både sokker og votter. Stoppet underklær, sokker og votter, og lappet undertøy bedre enn noen andre. Som regel var det mor som stod for maten i huset. Enkelte tider, især med det samme hun hadde fått smått, hadde hun tjenestejente for å hjelpe med det aller tyngste.

På samme måten som Siri hadde fått ord på seg, at hun var flink i mats-tell, fikk også Malena det samme på seg på Tengesdal. Når det galdt maten til hverdags, da hadde hun det på seg, at det behøvde ikke være frem-med sammen med familien tilbords for at bordet skulle være rikt

dekket. Var det jordeplekaker eller syrekaker. Var det risengrynsgrøt, sviskegrøt eller suppe. Var det flatbrød eller lefsebrød. Var det gome, dravle eller messmør, var Malena ikke av dem som sparte på det som skulle til for å få god smak i maten.

Malena hadde ikke gått annen skole enn vanlig barneskole. Men hun hadde gått noen uker i skredder-lære for å kunne klare seg i vanlig familiesyning.

Mors selskapsmat var blitt kjendt - og berømt - overalt hvor hun deltok i bryllup eller andre vertskaper. Endog under barnedåper som ekteparet hadde 11 av, og hvor de for det meste hadde sin matplass hos Ole Vasbø på Bjerkreim, ble Malena kjendt for det gode utvalget hun også da vartet opp med. - Det var både slektninger og venner som far og mor bad inn i slike tilfeller, og som det rett og slett ble en vane med.

I den tiden og de årene Peder og Malena fikk sine barn var det en regel, at grannekonene og delvis andre, skulle bringe „sengemat” til barsengkonen. Det var som regel enten grønegrøt (risengrøt) eller sviske - suppe eller sviskegrøt konene kom med. En ting i denne forbindelsen der satte seg spesielt fast i minnet: I Tengsastronne bodde det i disse årene 3 eldre åndssvake. Det var en dame og to menn, som jeg spesielt husker. Av og til var det to av dem som kom gående like til Tengesdal, for som de brukte å si, å hilse på han Peder Jensen. Da hendte det, da mor hadde fått det ene av sine aller siste barn, da kom disse to og spurte etter Peder Jensen. De hadde hver sin liten pose med bakverk - Det var 5 - 6 gotterkranser som Malena, konen til Peder Jensen, skulle ha i sengemat fra dem. Når tankene kommer innpå denne opplevelsen, da syns jeg enda å se disse to troskyldige gamle menn kommende trippende og skal til Peder Jensen.

Far kunne stundom true med riset. Men som regel ble det ikke mer av det. Såvidt jeg husker, var det bare en eneste gang far truet meg med ris: Jeg hadde lovd far at jeg skulle lukke igjen grinden til utmarken hvor både kyrne og sauene gikk på beite, når naboen hadde hentet sine kyr. Følgen ble at jeg glemte grinden og sauene kom springende hjem og rett i åkeren utenfor husene. Det ble et svare brev med å få sauene ut fra åkeren. Da sa far: „Det æ beste du finne ei mjuge bjørkestong før dæ bli mørkt, Mikal!” Selv fikk jeg forståelsen av, at denne gang mente han det alvorlig. Jeg innså at jeg hadde gjort meg skyldig til ris. Med det samme far så at jeg kom med risstangen, sa han stille: „Ja, ja, Mikal nå kan du sleppa å få ris fø du jekk å henta stongje sjøl”. Glad ble selvsagt jeg. Jeg hadde alltid vært glad i far, men denne måten knyttet et enda sterkere kjærlighets-bånd mellom oss enn før.

Mor hadde det med å være ekstra redd for oss småbarn. Hun skulle alltid passe på oss som kleggen, som man brukte å si det. En dag var likevel

uhellet ute: Som smågutter var vi glad å hjelpe mor med å få kyrne inn i fjøset når de skulle melkes. Mens jeg holdt på å jage en sribar ku, gle jeg i den nylagte skitten og kom under kua. Mor kom springende til og skulle passe bakfoten av kua med det samme kua holdt på å flytte foten. Tre-skoen av mor gled og for inn i pannen rett over øyekvarmen og satte et hull slik at blodet randt. Så ulykkelig som mor da ble, hadde jeg aldri sett henne før.

Den som har hatt noe med sau å gjøre har nok fått mange minnerrike opplevelser sammen med sauene. Hvor gildt var det ikke så mangen gang når man skulle avsted i utmarken, tildels langt opp på høyden for å lete etter de sauene som far antok hadde fått lam og ikke var kommet hjem av seg selv. Fant man sauene med lam, et eller to, kunne det ofte være et stræv å få dem hjem. Ofte ville sauene motsatte vei hva den skulle. - Det som egentlig var det gildet når man fant et nytt lam var at det da ble en „lammebudd” når det kom velberget hjem. Som regel var det et egg for hvert lam. Mellom lammingstiden, som regel i mars og til sauene skulle til heis i slutten av mai, var det å gjæte flokken oppi bumarken. Ikke så å forstå, at det i tiden vi barn var med å gjæte sauene, skulle det være fare for udyr, det var ikke da som i eldre tider. - Nei, nå var det bare å gjæte sauene for at de ikke skulle komme over til naboens eiendom. Far og vi barna brukte hvert år å gjæte sauene selv. Vi hadde aldri fremmede til å gjæte. - Det kunne heller hende at vi var hos naboene og hjalp dem med gjætingen.

Far hadde alltid den regel at sauene skulle klippes litt tidlig om våren. Da kunne ullen begynne å vokse litt ut igjen før de nyklipte ble drevne til heis, for stundom kunne veret være rusket og kaldt i mai.

Dagen før sauene skulle avsted ble de sanket hjem fra bumarken og satt inn i en gare. Far måtte se etter at alle var kommet hjem. Lammene måtte merkes i ørene med fars bestemte øremerke. Det var: Vinkel bak i høyre og svaumerke i venstre øyret. Alle både voksne og lam skulle ha heiemerket på venstre bog. Det var for Øyestøl's vedkommende en rund O. Hver hei hadde sitt eget heiemerke for at gjæterne lett kunne se hvilken hei hver sau hørte hjemme når de var i heiebeite.

Å drive sauene tilheis var en opplevelse for seg. Alltid, så lenge jeg husker, var far med. Vi hadde hest og kjerre - og Passopp, hunden var med.

Sauene skulle jages like til forbi Vigedals-broen. Der overok heiedriverne flokken. En ekstra „spiss” ble da mor vekket oss, far og de to eldste guttene skulle avsted klokken fire. Far hadde alltid med mat hjemmefra, men vi to guttene skulle få kjøpe oss hver sin flaske brus og 25 øres-gotter hver. Oppover gikk det ikke fort med sauene. Men hjemigjen kjørte far for det meste i „smådill”.

Som regel var det ekstra spenning i luften når tiden nærmet seg til

slutten av august når sauene skulle komme hjem igjen fra heien. Hver hei skulle skilles for seg. Øyestøls-heien skilte på Birkemo, omlag en kilometer ovenfor Røysland. Allerede dagen før skilledagen begynte saueeierne fra Helvik, Eigerøy og Fjorungen å samles i husene på gårdene Fjermedal, Røysland og Bjerkreim - og delvis Gjedrem. - De som hadde gode kjenninger fikk ligge inne i sengene, men fremmede måtte nøye seg med å ligge i høyet i ladene.

Far og vi to gutter kjørte alltid etter sauene. Passop skulle også være med. Han var ekstra god å hjelpe til at sauene ikke gikk altfor spredt lengs veikantene. Var det ruskevær skilledagen, kunne det være et „grise” arbeid å hale sauer og lam inn til skillegaren. Til å begynne med, var det lett å skille, men ettersom det minket i skilleflokken, ble det værre å få tak i dem, da især de unge gimrene. Jeg og Jens hadde ekstra morro av å få plukket ned de fineste epler og pærer og ha med for å selle dem under skillingen. Kjerren med to koffertfulle hadde vi stående i nærheten av skilleplassen. Der var det lett for kundene å slippe til. - Spesielt „samlingsdagen”, dagen da alle heiegjæterne og deres hjelpere møtte frem med løyvning de hadde funnet under ettersankingen, var det mange mennesker som møtte frem. Alle hadde interesse av å se hvor mange de da kunne finne blandt denne siste sankeflokken.

Å få være med i torvskuren det var noe som ungguttene og ungjentene på gårdene satte pris på. Torvskuren foregikk som regel så tidlig på våren at isen i torvmyren var helt opptindt. De som skulle stå i torvgråven måtte være av de aller kraftigste i flokken.

Kunne man komme ned i 6 - 8 torvfærer, og hver av dem hadde en dybde av et torvspadeblad, da vil man forstå at den som skulle kaste torvene fra siste rekke og like til litt over torvgrovkanten, og holde på med dette en „gammeldags” arbeidsdag, han måtte ha krefter å ta av. Det var ungdommene og tjenerne som alltid var med de som skulle skjære torv. Der som det var lang vei å bringe torvene fra „graven” til tørkeplassen, kunne det bli „eltesamt” nok for de som hadde den jobben. Klokken 11 holdt torvskjærerne måltid (Mattismat). Både til dette måltid og liksom til måltidet omkring kl. 3 (nonen) gjorde alltid mine foreldre seg god tid. Uansett enten de var ute i ånnearbeid eller de holdt seg mer hjemlig i annet arbeid.

Torven som blei lagt flat på de allernærmeste tørkeplassene, måtte bli liggende der i flere uker for å bli såpass tørr at de ville stå uten å sige sammen, når de stod og støttet hverandre. Når torvene var blitt helt tørre, var det å legge dem samen i torvskryver, så de blei på størrelse som en liten høysåte. Var de da lagt riktig opp i skryvene, kunne de holde seg tørre hele høsten og vinteren. De som hadde torvmyrer langt fra hjemmehusene brukte alltid å kjøre torvet hjem på sneføret. Til dette hadde hver bonde sin spesielle slede og passende stor torvgrind å kjøre det hjem i.

Det var alltid gildt å se på når far sådde korn. Da sådde han det på samme måten farfaren gjorde det. Så snart åkeren var ferdigsådd hadde far en spesiell harv å fare over åkeren med. Etterat kornet var kommet i jorden, var det potetene som også måtte i jorden. Før potetene kunne settes, blei de lagt inn på kjøkkenet for å „fræes” litt. For å gjøre dem drygere for setting, brukte man i den tiden å skjære dem. De skar dem slik at det for hver spire blei minst en potetdel. For hver fure blev det lagt nedi en potetdal, og en „klyp” saltpeter-gjødsel. Etter som potetene kom opp var det å passe på at ugress ikke fikk ta overhånd. Så snart potetkålen var kom så høyt at det holdt på å dekke over hele åkeren, var det å hyppe oppom potetene. Kornåkeren derimot var det ikke mer å gjøre med før den blei så moden at den kunne skjæres. Både kornskjæringen og potetopptakingen var et arbeid som alle voksne i familien var med på.

Kornskurden og treskingen var vel et av de allerviktigste arbeider på en gård. - Det var vel også det som det var mest arbeid med, i allefall så lenge bøndene brukte bare den helt gammeldagse måten å gjøre sakene på. Man behøver ikke gå lenger tilbake i tiden hvor man finner gårdsfolkene ute på åkeren med bare sigden for å skjære åkeren. Kornskuren og korntreskingen gikk til bortimot 1900 årene på samme måten de hadde brukt det i Bjerkreim gjennom uminnelige tider. Til å skjære kornet hadde de et redskap som de kalte for „sigd”. Det var både enkelt og lett og meget hendigt. Man brukte å ta venstre hånd full av kornstrå og trykke det nedover mot venstre siden idet det blei lagt i en liten dunge passende for å få et kornband. På forhand var det knyttet sammen hva man kalte en benel. Denne blei bunnet rundt og knyttet sammen til et kornband. Var kornbandet stift i stråene kunne båndene setter sammen i smådotter på passende antall. De kunne også settes etter hverandre i rekker og rad og bøyd på en sådan måte at kornband-stuen stod på åkerbunnen, mens den øverste delen av kornbandet blei liggende med korntoppen hvilende på kornbandet foran. Når da kornet var helt tørt kunne det treskes. Måten man helst brukte å treske på overalt i Bjerkreim i nevnte tidrom, var å treske med tust. Man la kornbandet ned i låven med oppløst benel, ei rad på hver side slik at toppene ble liggende i midten. Med tusten banket man kornet ut av aksene. Deretter tok man band for band og liksom eltet det hele med tusten til det ble en dott.

Når da selve tustarbeidet var ferdiggjort såpass at det ble liggende en del korn i låven, gjorde man noe som ble kaldt for å gjøre opp, eller reinske bort stubbene. Deretter kasta de kornet fra den ene enden av låven til den andre. Luftmotstanden hindret dermed agner og lett-korn å komme så langt som tungkornet. Det tyngste kornet ble matkorn og det nesttyngste bruktes til såkorn for neste år. Tørking av kornet kunne man få gjort så å si på hver gård. - Man kan nevne i denne forbindelsen, at da

Jens Moi året 1875 overtok gården etter Fr. Tybring, da gikk han straks igang med å sette istand vassstem og vassdam for å skaffe treskevann til vasshjul i skråningen i elvebredden. For fremtiden ble det tresking på Tengesdal med vannhjul og volltreskemaskin. På den måten ble det en himmelvid forskjell på å den nye måten og på den hundreårgamle inngrodde måten.

Straks etterat tresking og baking var fraseggjort, måtte bøndene i disse tider få gjort seg ferdige med slaktingen, før frosten satte inn. Især var det saueslaktingen man tenkte på. Slaktingen gikk som regel for seg i oktober og november.

Hjemme på farsgården på Tengesdal var det lettvindt med slaktingen. Der rann den brede elven kloss husveggen der slaktingen foregikk. Sauehodene og saueføttene kunne skålles og svies utendørs. Innmaten måtte for det meste tillages inne i kjelleren. Saueblod og saueinnmat sammen med sauepølser var mat som både voksne og barn i alle aldre satte stor pris på.

3

KRAMKARER, OMSTREIFER, FANT OG ANDRE „PAKK”

Dette var det ekstra meget av omkring årene 1890 til 1920.

„Støttmannen” skal da nevnes først. Både barneårene og undomsårene var han lik alle andre gutter å se til. Livlig og kåt. Tidlig begyndte han „å lukte på flasken”. Det burde han ikke ha gjort, for det ble årsaken til at han skapte seg om til en „støttmann”. - I beruset tilstand ble han liggende ute en riktig kald vinterdag og natt. Begge føttene ble forfrosset og måtte amputeres. Følgen ble at han ble flere tommer kortere enn før. Han fikk to treben å stabbe avgårde på. Men han ikke bare klarte det, han hadde et enestående godt mot, og vitset og lo så mange friske ungdommer kunne missunne han.

- Første gangen han kom gående forbi Tengesdal, da var brødrene Jens og Mikal ute på veien og traff han. - Det første han hilste dem med var disse ord: „Å var det du, jeg syntes det var ei kiba med rysselyng”. Begge husker hilsingen hans, men hvem av dem det var han sa det til, det husker ingen av dem.

Josva Kyllingstad må bli nummer to. Josva var middelaldrende da han begynte å ferdes om Versland og Tengesdal på sine reiser fra Gjestal til Sirdalen. Han hadde nemlig slektninger på de to førstnevnte plassene. Josva var ingen vanlig omstreifer. Han var nærmest en ærindsmann i frivilleg og gratis omførselshandel. Josva var en egenartet mann i flere

henseende. Hans måte å gå på var så egenartet at man kunne kjenne han på lang avstand, Han hadde også en egen måte å leve på. Han kunne banne og be så å si på en gang. Han kunne gråte og le samtidig. Han kunne gå å springe på en gang - selv om han ikke kunne sykle. Han kunne også selge og kjøpe under samme turen. Men man kunne aldri høre at han tigaret eller ba fremmede om noget. Han kunne gå og gå uavlatelig i dagevis, uten å bli trett. Ofte gikk han i „hemmelige” oppdrag fra Jæren like til topps av Sirdalen. Som oftest var det ljàer eller sigder Kvernelandssmeden fikk han til å draske på til Øvre Sirdal.

En kveld sat han inne i stuen til Peder og fortalte følgende „Siste turen jeg var i Sirdal kom jeg til å kappspringe med selveste Vondemannen”. - Mens han fortalte gråt han som et barn. „Jeg ble enig med Satan at vi to skulle kappspringe et langt stykke”. Og han fortalte hvor det var. „Der-som jeg ble først skulle jeg være fri for alltid. Ble han først skulle jeg være hans for alltid. Så de kan forstå at jeg sprang av all makt, og jeg kom da også først til målet - heldigvis”. Ja slik kunne Josva være, innbilsk og troskyldig.

„Treskotine” får være nummer tre: Heldigvis var det ikke sementveier eller asfaltveier i den tiden Treskotine ferdes på veien i Dalane. Det kunne være ille nok å måtte høre på tresko-klammeren på vanlig grusvei om det var bare barn og unge som fór av sted. Man kan bare tenke seg til hvordan det hørtes ut og hvordan det føltes når en gammel kone på tresko kom halende på en tung sekk fylt med alt og ingenting - av virkelig verdi.

4

KRÅMKARER OG SKREPPEMENN

Disse var to høgst forskjellige slags omførselshandelsmenn i årene mellom 1840 og 1920. Kråmkarene kom farende etter veiene med enten en vadsekk eller en mindre håndkuffert med „kråmsaker” oppi. Det var som regel sæpestykker, snelletråd, lintråd, skolisser, kammer - både greie og luskammer, sikkerhedsnåler og andre småsaker som især småbarn likte „å titte på”. - Enkelte ganger fant mor noe hun hadde bruk for - og glad ble kråmkaren.

Skreppemannen var betraktet som en helt annen „rase”. Var det kjendtmenn fra distriktet som kom halende med sin fullpakkede lærskreppe, da fant som regel mor et eller annet dresstoff som passet både i kvalitet og pris og som hun kjøpte. Men var skreppemannen en helt fremmed en, da var mor som regel varsom. Fant og annet „pakk”

var det i nevnte tidsrom mer enn nok av på disse trakter. Flere av dem var kjendt på Færjo og på Fergeplassen - og dermed kjendt med „fergemannen” også. Det var ikke alle som kom denne veien som var av mors beste barn. Men heldigvis kunne det være noen, noelunde rimelige. Denslags kom som regel farende etter den vanlige bygdevei. Flere av dem hadde natteplass i Peders lade.

5

TO EKSTRA OPPLEVELSER PÅ EN NATT

Tidlig våren 1900 kom det et mindre fantefølge sent på ettermiddagen og spurte Peder om de kunne få lov å ligge i laden. Som vanlig ga han dem lov til det. Men de måtte levere fra seg pipe og fyrstikker før de la seg til å sove. - Det hadde de ikke noe imot og leverte både pipe og fyrstikkessen med det samme. I grunnen undret han seg over at han fikk sakene så fort.

Da det begyndte å skumre lurte fire av gårdsbarna seg inn i et siderom hvor fantene ikke kunne se dem men barna kunne høre hva fantene sa inni høydotten. De hørte de pratet om alt og ingenting. De forstod at moren holdt på med å gi minstebarnet av brystet: „La la la- byssa, byssa småen min - la la la - Auu Auu, Du må kje bida” löt det høyt og skarpt fra mørket derinne.

Gårdsbarna kunne ikke holde seg stille, men for i en fart ut av siderommet.

Imens holdt brørne Peder og Lars i all hemmelighet en konferanse hvor de drøftet noe ufattelig de hadde vært utsatt for de siste ukene: Begge to hadde de lagt merke med at det hver morgen hadde vært mindre melk hos dem enn vanlig. De hadde nu blitt enig om å holde vakt i hver sitt fjøs, i allefall for denne natten. - Peder mente at han likevel ville gå vakt over fantene som skulle ligge i laden.

Før han skulle legge seg gjorde han seg ærend til laden for å ta en jævn høy til hesten. - Med det samme han åpnet døren kom en sterk „pipe-røyk-lukt” i nesen. Fanten fikk forståelsen av at det var bonden selv som kom inn i laden og sa med en gang: „Ja, ja mester vi har nok tatt oss en kveldsrøyk alikevel. Du fikk min pipe, men kona hadde også en, nu kan du få også den”. Peder gikk i fjøset med jæven til hesten - og pipen.

Etterhvert ble det stille i laden - og i fjøset når hesten ikke hadde mer å tygge på. Alt ble stille - og roligt. Bare en svak stønnen fra grisen og eller fra en av kyrne.

Best det var holdt Peder på å duppe av, men kvapp idet han hørte en

bjellelyd fra sauefjøsset. Det var ikke vanlig å høre slikt midt på natten - i sauefjøsset. Han rettet seg litt og tok en annen stilling - varsomt. Med et hørte han atter noe uvanlig. Det var som lyden av når „lortluken” blir skyvd opp. - Hysj, tenkte vaktmannen, her er det virelig noe galt. - En av kyrne stønnet litt ekstra høyt. Men ellers intet uvanlig. Fremdeles holdt Peder seg helt stille. - Hva i allverden kunne dette være. Mon det kunne være fanten eller fantekonen som var komt i fjøsset. - Peder tenkte: Nu gjorde Lars og jeg en virkelig bommert. Var det fanten kunne han sikkert tenne opp fyrstikk og stikke meg ned- uten varsel. - Han hadde jo ikke levert fyrstikk-esken sammen med pipen. - Og helt sikkert bar han kniv på seg. Nu var det mistenkelige der igjen. - Nu var det lik lyden som når det blir melket i en trebøtte. I et fikk Peder den innskydelsen, at han i mørket skulle spørre den som melket om han ville ha hjelp med melkingen. Spørsmålet kom momentant. Svaret som kom var av en dame der utstøtte et høyt hyl idet hun forsøkte å komme seg unna gjennom lorthullet. Men den gikk ikke. Døren var blitt låst på innsiden og melkeren var i fellen.

Melkeren var ingen blandt fantefølget, men en som Peder kjendte meget godt og som visst syntes hun hadde for lite melk. Hvem tyven var skal det ikke tales mer om.

6

LENSMANN TOLLEF GJEDREM OG TYVEN

Tidlig en høstmorgen hørte Peder Jensen Tengesdal en kraftig mannstemme rope: „Kom og hjelp å ta tyven”. Peder var just kommet uti bislaget for å ta på seg treskoene for å gå uti fjøsset og stelle kyrne.

I en fart for han ut og så straks at det var lensmannen som stod og bandt hesten til en gjerdestolpe i nærheten av bislaget. Det var alt halvlvs dag. Klart og stille.

„Peder, kom å vær med å ta tjuven”, sa lensmannen påny idet han for som en vill mann inn ræget mens han holdt på å rive av seg frakken. - Peder fikk såvidt se lensmannen idet han svingte tilvenstre opp imot skolehuset. - Der var lensmannen godt kjendt fra den tiden han hadde vært lærer der. Før Peder kom lenger kom også broren Lars springende, han hadde hørt levetet og forstått at noke ekstra stod på. Begge gikk de nu samme veien lensmannen hadde gått. De var begge litt desorientert. De var ikke helt enig om hvilken vei de skulle ta. Nesten samtidig oppdaget de tyven som stod halvt bakom et av de store bjørketrærne på venstre siden av veien. Han holdt på å knappe igjen buksen sin.

Ferdig med det for han som en pil ut fra treet og innover samme veien lensmannen hadde tatt. Planen var igrunnen den at han ville ha tatt ut- over til der alle husene stod, men da de to mennene just kom der, hadde han intet valg. Kommen til der kuræget svinget til venstre ville han ta den retning, men i samme nu kom lensmannen rett imot han. Som en villkatt som var i helene etter sit rov, var lensmannen over han. - Tyven var tatt.

Idet håndjernet ble lagt på tyven sa lensmannen: „Nu kan du ha det så godt, nu blir du ikke fri dette igjen om du må løse buksen aldri så meget”. Peder tok tyven og satte han opp på kjerren.

Lensmannen likte siden å fortelle denne historien, om da Peder Jensen på Tengesdal var med og fanget tyven. Peder var en kraftig kar. Når han satte tyven opp på kjerra tok han godt tak i mannen og satte han stødig beint ned på setet med følgende ord: „Der sede du”. Og mannen satt på sin plass like til de var ved arresten.

7

ATTER EN LENSMANNS-TRANSPORT PÅ TENGESDAL

En finkledd herremann hadde vært to - tre ganger tett etter hinannen på Tengesdal og „flørtet” med jentene. Det samme hadde denne samme finkledd herremann gjort på flere av gårdene oppetter dalen.

På Bjerkreim hadde han også holdt på med å sette jentene „gridler i hodet”. -En av dem hadde han fått lokket til å levere seg en gammel gullring som hennes mor eidde. - Herremannen skulle bare låne den til dagen deretter. Dagen kom og dagen gik uten at jenten hadde fått ringen tilbake. Nu var herremannen reist, og jenten hadde fått rede på at han var reist nedover bygden og at han var komt til Tengesdal.

Utpå ettermiddagen hadde lensmannen blitt varslet og var allerede på vei mot Tengesdal. Kommet til Peder Jensen, stanset lensmannen med betjenten for å forhøre seg. Peder kunne gi den beskjeden til lensmannen, at etpar av barna hans hadde for kort tid siden sett denne fine herremannen gå opp til nabohuset lenger ute.

Lensmannen og betjenten kjørte i en fart utover og svingte inn mot huset. Med det samme hesten ble stanset utenfor hovedinngangen, for betjenten i et sprang rett til bakdøren og for inn der. Lensmannen selv jumpet inn hovedinngangen, hvor han møtte den fremmede idet han ville smette forbi lensmannen, for å fare avsted. I samme nu hadde lensmannen „kloen” i den fremmede og betjenten kom med håndjernet som ble satt på.

Kort etter satt de alle tre i karjollen på vei mot Egersund. Atter var en tyv tatt på Tengesdal hvor atter en jente nær hadde blitt lurt av en fin herremann.